

**FÖRSVARSHÖGSKOLAN
ENSKILD UPPSATS PÅ C-NIVÅ**

Författare Mj Stefan Borén, F17		Kurs ChP 02-04
FHS handledare Öv Jan Mörtberg ISS, FHS Mj Roger Karlsson ISS, FHS		Tfn
Uppdragsgivare FHS/ISS	Beteckning 19100:2039	Kontaktman Mj Stefan Forsell FHS/ISS

Rubrik: "Vårt förhållande till främmande makt är gott" – En studie av hur ledande svensk dagspress speglar svensk utrikes- och säkerhetspolitisk debatt.

Vad har hänt i den offentliga debatten kring svensk utrikes- och säkerhetspolitik? Utifrån teorin om massmedias betydelse för offentlig debatt, textgranskas kommentarer och debattartiklar och intervjuas företrädare för massmedia för att få svaret på detta. Avsikten är att presentera **vad** och **hur** svensk politisk dagspress väljer att debattera svensk utrikes- och säkerhetspolitik samt **varför** just detta innehåll debatteras. Undersökningen visar att massmedia vill vara med och sätta den säkerhetspolitiska dagordningen, men att detta inte är enkelt inom detta traditionstygda politikområde. Den svenska säkerhetspolitiska debatten domineras helt och hållet av frågorna kring Sveriges neutralitet och alliansfrihet, där det råder en mycket uttrycklig historisk motsättning mellan opinion och regeringsparti. En slutsats är att den politiska oenigheten om Sveriges framtida säkerhetspolitik är bestående och så länge ingenting påtagligt inträffar som förändrar denna situation, så kommer media få svårt att dra i gång en diskussion som på allvar engagerar beslutsfattare och medborgare.

Nyckelord: Säkerhetspolitik, agendasetting, debatt, massmedia

Bilagor:/1 Refererande tidningsartiklar.

/2 Intervjufrågor

/3 Abstract

1. INLEDNING	2
1.1. Bakgrunden till val av uppsatsämne	2
1.2 Syfte och frågeställning	3
1.3 Disposition.....	3
1.4. Empiri – urval och avgränsningar.....	4
1.5. Uppsatsens metod	6
1.6. Tidigare forskning	6
1.7. Källmaterial/källkritik.....	7
1.8. Definition av centrala begrepp.....	12
2. TEORI.....	13
2.1. Inledning.....	13
2.2. Agendasetting	14
2.3. Priming	16
2.4. Politisk kommunikation.....	17
2.5. Teorin om ”Tystnadsspiralen”	18
3. UNDERSÖKNING	19
3.1. Tillvägagångssätt	19
3.2. Kritik.....	19
3.3. Utrikesdeklarationer	21
3.4. Innehåll och kommentarer	21
3.5. Intervjuer	31
4. ANALYS OCH DISKUSSION	32
4.1. Inledning.....	32
4.2. Analys och diskussion mot bakgrund av frågeställningar och intervjuresultat.....	32
5.SAMMANFATTNING.....	42
4.1. Sammanfattning och slutsatser	42
5.2. Förslag till vidare studier	44
6. KÄLLHÄNVISNINGAR.....	45
Litteratur	45
Andra källor	46
Studerade artiklar.....	1

1. Inledning

1.1. Bakgrunden till val av uppsatsämne

Vad har hänt med den svenska säkerhetspolitiska debatten¹ efter Sovjetunionens kollaps och den bipolära maktstrukturen upplösning? Har debatten förnyats i och med en politisk nyorientering eller består argument och retorik från tidigare år?

Min avsikt med den här uppsatsen är att ta reda på hur svensk säkerhetspolitisk debatt har utvecklats och att göra det från en massmedial horisont. Valet av just detta perspektiv grundar sig på en erkänd uppfattning om att nutidens offentliga debatter förs via våra massmedier.² Det kan idag vara svårt att dra någon skarp och tydlig gräns mellan politiska journalister och övriga politiska aktörer.³ Dagspress, radio och TV har en dokumenterat stor inverkan på opinionsbildning och ger många av oss bilden av verkligheten, något som sedan återspeglas i vår attityd till frågan/ämnet. Denna påverkan sker fullt naturligt, då medier spelar en central roll i dagens vardagsliv och arbetsliv. I snitt ägnar människor ungefär sex timmar per dag åt att konsumera någon form av massmedia.⁴ Vad och hur media återspeglar omvärlden blir därför intressant, sett mot denna bakgrund. Vilka frågor finner de exempelvis intressanta att publicera till den svenska allmänheten. Bidrar de till förnyelse av debatten eller är det enbart ett högt underhållningsvärde/nyhetsvärde som räknas, med följd att ”invecklade frågor” får finna sig i ett liv i skymundan?

Ett alternativ till en undersökning via det massmediala perspektivet hade kanske varit att enbart granska offentliga uttalanden, promemorior och riksdagsdebatter. I den här uppsatsen har det dock valts bort till förmån för en större koncentration på vad och hur massmedia förmedlar debatten vidare och vad som sedan publiceras efter att ämnet passerat den journalistiska förädlingen. Sammantaget har det massmediala/journalistiska perspektivet känts tidsenligt i en informationsvärld som vår och detta perspektiv valdes därför framför andra angreppsvinklar.

¹ Säkerhetspolitik – ”en sammanfattande benämning på de åtgärder ett lands regering vidtar mot yttre hot”, Nationalencyklopedin, Bra Böcker, Höganäs 1995

² Strömbäck, Jesper: *Gäster hos verkligheten*, Stockholm, Brutus Östlings Bokförlag (2001), s. 35

³ Ibid.

⁴ Hadenius Stig, Weibull Lennart, *Massmedier*, Bonniers, 2003, åttonde upplagan, ISBN 91-0-058134-8, sidan 11, hädanefter Hadenius&Weibull (2003)

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att granska och beskriva svensk massmedial debatt avseende Sveriges utrikes- och säkerhetspolitik mellan åren 1997 till 2004. Intentionen är att tematiskt presentera vad ledande tidningsmedia väljer att kommentera av den svenska säkerhetspolitiska hållningen, samt hur detta innehåll framställs. Avslutningsvis är det en ambition att söka förståelse för varför just dessa delar av deklARATIONEN blir föremål för debatt och kommentarer samt att finna vad som bestämmer medias val av innehåll, vinklingar och en uppfattning om de har lyckats påverka debatten.

Uppsatsen är deskriptiv med en explorativ ansats och mina frågeställningar är:

- ✓ Vad karaktäriserar den svenska utrikes- och säkerhetspolitiska debatten åren 1997-2004?
- ✓ I vilken utsträckning framställer svensk media utrikes- och säkerhetspolitisk till oss läsare? Framhålls/framställs ämnet endast utifrån tidningens politiska tillhörighet? Hur ser debatten ut från ett massmedialt påverkansperspektiv (agendasetting)?
- ✓ Varför väljer massmedia att debattera just detta säkerhetspolitiska innehåll?

1.3 Disposition

Efter det här inledande kapitlet kommer jag att ge den teoretiska bakgrunden till hur massmedia kan påverka den politiska kommunikationen. Kapitel tre innehåller en redogörelse över undersökningens resultat. Det fjärde kapitlet ägnas åt att analysera, diskutera och dra slutsatser utifrån textanalys och intervjuer. Avslutningsvis sammanfattas i kapitel fem resultat, diskussion och slutsatser relativt de inledande frågeställningarna och förslag ges avseende vidare forskning.

1.4. Empiri – urval och avgränsningar

Tre tidningar har i denna undersökning fått representera massmedia: Svenska Dagbladet, Dagens Nyheter och Aftonbladet. Tidningarna har valts mot bakgrund av att de dominerar svensk politisk press samt är rikstäckande (om än med Stockholmsprägel för de två förstnämnda). Därutöver har de en politisk ledarsida och en gemensam vardagsupplaga på nära en miljon exemplar⁵. Deras basering i Stockholm tillsammans med deras ambitioner att bevaka rikspolitiken, gör dem dessutom ofta till ledstjärnor för övriga massmedier.⁶ Sammantaget menar jag att de blir till relevanta studieobjekt för en uppsats av den här kategorin.

Ett annat och betydelsefullt skäl till valet av dessa tidningar, är deras ideologiska/politiska olikheter på politik- och ledarsidorna. Skilda politiska inställningar såsom obunden moderat (SvD), liberal (DN) samt oberoende socialdemokratisk (Aftonbladet), gör dem intressanta ur ett historiskt perspektiv eftersom det är dessa politiska uppfattningar som dominerat den svenska säkerhetspolitiska debatten.⁷

Ytterligare en orsak att välja tidningsmediet är den konkurrens som råder inom TV-mediet. TV-sändningarnas inslag har blivit allt kortare och det är allt tydligare att olyckor, brottslighet etcetera får ökat utrymme på bekostnad av djuplodande journalistik, som exempelvis politik.⁸ Även om TV anses kunna skifta ämne på dagordningen snabbast, så betraktas dock tidningarna fortfarande som bättre på att förmedla sakinnehåll samt att hålla ämnen levande under längre tid.

Att låta all typ av massmedia representeras av endast tre tidningar kan verka helt ofullständigt, men beror på att jag inte ansett mig ha tillräckligt med tid till att göra ett bredare urval. Istället har jag valt att lägga större omsorg på valet av massmediala representanter, för att på så sätt överbrygga denna eventuella skillnad i undersökningsresultat.

Förutom denna avgränsning är också antalet artiklar begränsade. Artiklarna har tidsmässigt inhämtats en månad före och en månad efter offentliggörandet av den utrikespolitiska deklARATIONEN, utifrån ett antagande om att densamma borde väcka ett massmedialt intresse av att debattera Sveriges fundamentala utrikes- och säkerhetspolitiska hållning.

⁵ Tidningsstatistik – TS – upplagesiffror för 2002 vard.: Aftonbladet 435 000, DN 364 200, SvD 183 600, Ibid. s 89, 94-95

⁶ Strömbäck, Jesper: *Makt och medier*, Lund, Studentlitteratur (2000), s. 154

⁷ Bjereld, Ulf & Demker, Marie: *Utrikespolitiken som slagfält*, Nerenius & Santérus förlag, Stockholm, 1995, ISBN 91-88384-72-1, sid.219-220

⁸ Hadenius & Weibull (2003), s 371

Vidare har jag föredragit att i huvudsak låta materialet, omfattas av ledarsidor och debattartiklar med säkerhetspolitiskt innehåll. Väl medveten om att jag därmed riskerar att gå miste om nyhetsmaterial som är skrivet för att återspegla politiska ståndpunkter. Mitt syfte är dock inte att studera hur tendentiösa tidningarna är på nyhetsplats, utan att se till deras politiska spegling av debatten, varför detta val känns rationellt.

Debattinnehåll har i tid studerats från 1997 fram till 2004 och tanken har varit att få ett underlag som omspannar tiden från det att Sverige var en rätt så nyetablerad medlem av Europeiska Unionen, fram till idag.⁹ Den valda tiden anser jag vara väl värd att undersöka, då den innehåller betydelsefulla händelser och omständigheter där den svenska säkerhetspolitiska hållningen har, om än inte satts på prov, så i varje fall krävt ett visst säkerhetspolitiskt ställningstagande. Händelser som kriget i Bosnien, Kosovokonflikten, terrordåden den 11 september 2001, offensiven mot Afghanistan etcetera är exempel på tillfällen när länder pressas till säkerhetspolitiska överväganden. Även den senaste Irakkonflikten, debatterna om EU: s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik, samt såväl EU: s som Natos medlemsutvidgningar, har inneburit nationella säkerhetspolitiska avvägningar och ställningstaganden.

Avslutningsvis har tidsperioden givit mig fördelen att undersöka material via sökningar i nätbaserade arkiv, vilket har underlättat betydligt. Att blicka tillbaka över det kalla krigets dagar hade möjligen varit önskvärt, men detta hade inneburit en långt mer kvalificerad sökning, vilken knappast ryms i tiden som står till förfogande.

I en ambition att förbättra empirin och förstärka uppsatsens reliabilitet så har även ovanstående tidningars redaktörer/ledarskribenter intervjuats. Motivet har varit att få en initierat uppfattning om debattens karaktäristik samt att få förståelse för massmedias logik och villkor. De tre politiska redaktörerna har valts ut eftersom de är verksamma på samma tidningar som resten av min undersökning baseras på. Valet av just dessa ter sig naturligt och tillmötesgår också undersökningens reliabilitet.

⁹ Mina sökningar görs i Presstext samt i Mediearkivet.

1.5. Uppsatsens metod

Uppsatsen kommer att baseras metodiskt på en textgranskning kombinerad med samtalsintervjuer. Metodens styrka är att den är mer flexibel och ger en möjlighet att gå in på djupet av materialet¹⁰. En annan skillnad är att en mer kvalitativ prövning ger en möjlighet till att komma åt uppfattningen om själva idén. I mitt fall vad som utmärker debatten kring Sveriges utrikes- och säkerhetspolitik. Jag vill ställa ett antal frågor till texten, för att på så sätt berätta min historia.¹¹ Avsikten är att systematisera och ordna innehållet i artiklarna logiskt i syfte att finna innehållsteman och få en uppfattning om hur och varför detta innehåll dominerat Sveriges utrikes- och säkerhetspolitiska debatt mellan 1997 till 2004. Intervjuerna bidrar till ytterligare till uppsatsens djup och ger ett journalistiskt perspektiv på debatt och sakfrågor.

Att studera utifrån en kvalitativ metod tillmötesgår sammanfattningsvis uppsatsens syfte, eftersom det ställer krav på ett öppet förhållningssätt till vald empiri utan några färdiga föreställningar om tänkbara svar.¹²

1.6. Tidigare forskning

Ulf Bjereld och Marie Demker har i sin bok *Utrikespolitiken som slagfält*¹³ beskrivit hur massmedia agerat som en aktiv aktör och exempelvis under 1980-talet påverkat den inrikespolitiska debatten. De beskriver också den säkerhetspolitiska debatt som seglade upp i Sverige under åren efter andra världskriget. Där drev Dagens Nyheters chefredaktör Herbert Tingsten en kampanj för ett svenskt Nato-medlemskap. I författarnas beskrivningar av dessa tillfällen framgår tydligt massmedias betydelse för politiken och omvänt deras försök att påverka den politiska dagordningen.

¹⁰ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wängnerud: *Metodpraktikan*, Nordstedts, Stockholm, 2002, ISBN: 91-39-10452. s 233

¹¹ De frågor jag konsekvent har ställt när jag läst artiklarna är följande:

- Vad är artikelns priming/huvudbudskap?
- Vilket/vilka teman ur innehållet i årets utrikes- och säkerhetspolitiska deklARATION debatteras?
- Tar artikeln öppen en politisk ställning? Ligger innehållet i texten i linje med tidningens politiska hållning?
- Är argumenten/kommentaren desamma som i övriga tidningars artiklar, eller inte?
- Är artikeln publicerad för att påverka debatten?

¹² Ibid. s. 241

¹³ Bjereld, Ulf & Demker, Marie: *Utrikespolitiken som slagfält*, Nerenius & Santéus förlag, Stockholm, 1995, ISBN 91-88384-72-1

En C-uppsats skriven av Katarina Hollósy, avdelningen för medie- och kommunikationsvetenskap vid Lunds universitet har bidragit med insikter om hur en uppsats av den här typen kan angripas metodiskt.¹⁴ En ytterligare inspirationskälla för skrivandet har varit en C-uppsats skriven 1998 av två studenter vid Södertörns Högskola: Henric Forsing och Fredrik Wilson. Även deras uppsats tar utgångspunkt i teorin om agendasetting och de frågar sig varför frågan om ett svenskt medlemskap i Nato inte orkar upp på den svenska politiska dagordningen. I det sammanhanget belyser de olika aktörer och deras argument i dessa frågor. Tidsmässigt görs deras undersökning mellan åren 1991-1998, med fokus på åren 1997-1998.

Forsing/Wilson delade inte intentionerna av att undersöka den säkerhetspolitiska debatten ur ett medieperspektiv, utan använde även regerings- och riksdagsunderlag till sin undersökning. De drar sammanfattningsvis slutsatserna att regeringen och en majoritet av riksdagspartierna har svårt att av ideologiska skäl ompröva sin politiska linje och då den socialdemokratiska regeringen äger problemformuleringsprivilegiet, blir det följaktligen inte heller någon förnyad dagordning. Denna omständighet, i kombination med att Natoförespråkarna inte är eniga om när i tiden ett svenskt medlemskap bör ske, är enligt författarna huvudorsaken till att frågan inte har kommit längre.

Min undersökning tar tidsmässigt vid där Forsing/Wilsons uppsats slutar och studerar den utrikes- och säkerhetspolitiska debatten vidare, men från ett massmedialt dagordningsperspektiv.¹⁵

1.7. Källmaterial/källkritik

1.7.1 Beskrivning av de tidningar som undersöks

Dagens Nyheter¹⁶, Sveriges största morgontidning med ambitionen att vara både huvudstadens tidning och morgontidning för övriga landet, grundades 1864 av Rudolf Wall och ingår numera i Bonnierskoncernen.¹⁷ Bonnier AB är en familjeägd mediekoncern med bas i Sverige. Verksamheten finns i mer än 20 länder, med tonvikt på norra Europa och man har cirka 200 företag och verksamheter¹⁸.

¹⁴ Hollósy Katarina, *SVT, på gott eller ont?*, C-uppsats vid Avdelningen för medie- och kommunikationsvetenskap, Lund, 2001

¹⁵ Forsing, Henric & Wilson Fredrik, *svenskt Natomedlemskap – En analys av debatten*, C-uppsats i Statsvetenskap vid Södertörns Högskola 1998.

¹⁶ <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=602&a=2713&previousRenderType=620>

2004-03-05

¹⁷ Hadenius & Weibull (2003) sidan 126

¹⁸ Ibid. sidan 278

Tidningen kommer ut sju dagar i veckan, är oberoende liberal och har följande officiella hållning:¹⁹

”DN är oberoende, står fri från partier, organisationer och ekonomiska maktsfärer.”

Tidningen redigeras i liberal och frisinnad anda och har som vision att vara Sveriges ledande, största och mest lästa dagstidning²⁰. Upplagan på vardagar är cirka 364 000 och har sin största läsekrets i Stockholm.²¹ 51 procent av tidningens läsare är män.

På tidningens fjärde sida återfinns *DN Debatt*. Där blandas uppseendeväckande forskningsrön med färiska politiska förslag vilka många gånger väcker andra mediers intresse. Ibland innebär det att en större mediedebatt dras igång som kan komma att pågå under en längre tid. DN Debatt är idag ett av landets viktigaste och mest statustyngda forum för opinionsbildning, där åsikter, värderingar och attityder som anses vara samhällsgiltiga och legitima förhandlas fram.²²

Svenska Dagbladet är Stockholms andra morgontidning och anför samma publicistiska tradition som vid grundandet 1884. Tidningen har idag samma ägare som Aftonbladet, den norska mediekoncernen Schibsted, som äger 99 % av aktierna.

Tryckfrihet och yttrandefrihet utgör grundvalen för tidningen och Svenska Dagbladet ser som sitt särskilda ansvar att värna den individuella yttrandefriheten mot ingrepp från stat eller partsintressen. Tidningen ålägger sig en särskild vaksamhet mot totalitära idéströmningar och hot.

Svenska Dagbladet slår vakt om demokratiska fri- och rättigheter liksom de individuella skyldigheter demokratin förutsätter. SvD vill initiera och utgöra en öppen arena för fri debatt och debattsidan heter Brännpunkt och är deras motsvarighet till DN-debatt.²³

Ledarsidan är partipolitiskt oavhängig med beteckningen obunden moderat; den redigeras på en värdegrund av liberalkonservativa idéer i marknadsekonomisk riktning.²⁴ Den politiske chefredaktören har att självständigt utforma ledarsidans linje i den politiska debatten.

¹⁹ Hadenius & Weibull (2003), sidan 89

²⁰ <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=602&a=2713&previousRenderType=620>
2004-03-05

²¹ Hadenius & Weibull (2003) sidan 86

²² Ekström & Larsson (red), 2000, sidan 176

²³ http://www.svd.se/dynamiskt/omsvd/did_5480110.asp 2004-03-05.

²⁴ Ibid.

Tidningen utkommer sju dagar i veckan och har en upplaga på 200 200 varav 137 200 i Stockholm. Av läsarna har nära 55 % högskoleutbildning och läsarna är överrepresenterade av ålderskategorin 55+ och i segmentet med en hushållsinkomst över 500 000 kr per år.²⁵

Aftonbladet är Nordens största dagstidning och når varje dag cirka 1,4 miljoner läsare. Aftonbladet är en bred tidning som vill stå på läsarnas sida. Tidningens journalistik ska vara kritiskt granskande, sann och saklig. Den ska överraska, underhålla och driva opinion i samspel med sina läsare. Tidningen finns på cirka 15 000 försäljningsställen över hela landet. Den finns också att köpa i flera större städer och turistorter utomlands.

Upplagan 2003 var drygt 448 000 exemplar per utgivningsdag. Aftonbladets andel av kvällspressmarknaden var cirka 56 procent och tidningen har anställda reportrar och kontrakterade frilansjournalister runt om i hela världen. Dessutom finns ett, sedan flera år, väl uppbyggt kontaktnät med ledande nyhetstidningar i flera länder.

Aftonbladet ska aktivt och kritiskt granska samhälle och makthavare, driva opinion och ge journalistisk service och röst åt vanligt folk. Dess journalistik ska vara sann och saklig, åsikter ska skiljas från fakta. Aftonbladet är oberoende socialdemokratisk, vilket avspeglas i ledarredaktionens material.

Det industriella och ekonomiska ansvaret för bolaget innehas av den norska mediekoncernen Schibsted, som äger 49.99% av aktierna. Resterande del ägs av Arbetarrörelsen.²⁶ Tidningen anger att inga lojalitetsband, vare sig ägare, ideologier, annonsörer eller samarbetspartners får hindra Aftonbladet att skildra verkligheten så ärligt det står i mänsklig makt²⁷.

²⁵ http://www.svd.se/dynamiskt/omsvd/did_5480110.asp 2004-03-05.

²⁶ Hadenius & Weibull (2003) sidan 125

²⁷ <http://koncernen.aftonbladet.se/tidningen/policy.php>, 2004-03-05

1.7.2. Artiklar

Artiklarna som studeras kommer presenteras utifrån två omständigheter. Dels vilken tidning som publicerat artikeln, dels var i tidningen den är placerad. Placeringen kan endera vara på ledarsidan eller som ett debattinlägg. I något enstaka fall är det en artikel som är placerad på nyhetssidorna, men den är då så relevant och tendentiöst skriven att den tagits med. I de fall det framgår av källmaterialet, så kommer jag även att ange författaren till artikeln. Detta är inte av stor betydelse för undersökningen, eftersom jag menar att det är den politiska redaktionen som förbehåller sig rätten att välja vad som publiceras och därmed bör uppfattas som tidningens ombud.

Artiklarna har sökts ur artikeldatabaserna Mediearkivet samt Presstext. Sökningen begränsades tidsmässigt till 1 februari – 31 mars varje år, samt till sökorden utrikesdeklaration, säkerhetspolitik. Efter detta urval utkristalliserades totalt 46 artiklar varav 21 artiklar ur DN, 8 ur Aftonbladet och 17 ur Svenska Dagbladet. Av dessa är 13 stycken att betrakta som rena debattartiklar, vilket delvis förklarar varför Aftonbladet har ett lägre antal artiklar än de övriga två. Ovanstående artiklar har därpå fått bilda underlag för min undersökning och de framgår av bilaga 1.

1.7.3. Kritik

Som nämnts i diskussionen kring gjorda avgränsningar, kan valet av källmaterial till del kritiserats. Att i våra dagar utelämna TV-mediet, är sannolikt att beteckna som ett risktagande. I synnerhet då det finns tendenser som pekar på att medier kan indelas i olika kategorier beroende på dess journalistiska målsättningar. I det avseendet kan det antas att morgontidningarnas ledar- och politiksidor inriktar sig mot en mer välorienterad målgrupp, medan TV vänder sig till en bredare och mindre insatt publik.²⁸ I denna undersökning skulle detta medföra att det blir svårt att dra några slutsatser om tidningsartiklarnas påverkan på människor som inte läser ledarsidor, utan som nöjer sig med den information som ges i kvällens TV-sändningar. Som en motvikt till detta resonemang kan förvisso nämnas att allmänhetens tilltro och förtroendet för morgonpressen fortfarande anses vara högt. Men det känns ändå aningen svårt att bortse från det faktum att TV för många är den främsta informationskällan och också det medium som huvudsakligen står för alla gemensamma referensramar.²⁹ Sammanfattningsvis så hade därför TV-mediet varit intressant att stu-

²⁸ Hadenius & Weibull (2003), sidan 350

²⁹ Strömbeck (2001), sidan 184

dera, men detta har av tidsskäl också valts bort. På samma grunder avgränsas även informationskällor som radio och Internet bort.

Om uppsatsen studeras utifrån de källkritiska kriterierna: äkthet, oberoende, samtidighet och tendens, finns det några faktorer som bör belysas. Då undersökningen omspannar tidningarnas ledarsidor och politiska sidor, vilka syftar till att vara just tendensiösa, så har detta kriterium undantagits. Eller snarare är en del av undersökningen. Äktheten finner jag inga skäl att ifrågasätta, även om man kan vara kritisk mot information från Internet. Det är emellertid min uppfattning att dessa Internetutgåvor är att betrakta som en dito papperskopia. Samtidigheten uppnås, då artiklarna är hämtade ur en preciserad tidsperiod och jag har inte funnit skäl att anta att kommentarer är gjorda utifrån något annat tidsperspektiv än det som anges.

1.8. Definition av centrala begrepp

Media - Med begreppet media avses i allmänhet massmedia. Det vill säga TV, tidningar, tidskrifter och Internet. Begreppet omfattar journalister, redaktionsledningar, chefredaktörer, redigerare, styrelser, ägare, med andra ord alla som har ett inflytande över mediernas innehåll³⁰.

Säkerhetspolitik – Enligt Nationalencyklopedin är det en sammanfattning av de åtgärder en regering vidtar mot yttre hot. Principiellt antas säkerhetspolitiken inrymma två element; direkta försvarsåtgärder mot ett angrepp eller politiska insatser för att minska konfliktrisken.³¹ Professor emeritus Nils Andrén beskriver i sin bok *Säkerhetspolitik*³² nationell säkerhetspolitik som ”en sammanfattande beteckning på en stats politiskt styrda aktiviteter i syfte att kunna förverkliga sina mål också i situationer där den ställs inför hot från andra aktörer, särskilt från andra stater, i det internationella systemet”.

Debatt- Enligt Svenska akademins ordlista är betydelsen meningsutbyte, överläggning. Debattera är detsamma som dryfta, diskutera. Betydelsen i denna uppsats förstås närmast med *offentlig diskussion*.

³⁰ Egen definition utifrån Hadenius & Weibull (2003)

³¹ *Nationalencyklopedin, Bra Böcker, Höganäs 1995, sökning på ordet säkerhetspolitik*

³² Andrén Nils, *Säkerhetspolitik – Analyser och tillämpningar*, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 1997, sidan 16

2. Teori

Kapitlet presenterar teorier kring relationen mellan medborgare, medier och makthavare. Vem påverkar vem? Vem sätter agendan och influerar opinioner i samhället? Kapitlet tar upp teorier kring agendasetting inklusive begreppen "priming" och "framing". Vidare presenteras samspelet mellan medier, medborgare och politiker, det vill säga den politiska kommunikationen. Avslutningsvis beskrivs kort teorin om tystnadsspiralen.

2.1. Inledning

Olle Wästberg, liberal ideolog, tidigare chefredaktör på tidningen Expressen och numera generalkonsul i New York, gjorde 1996 följande koppling mellan media och den politiska makten³³:

En regering verkar inte längre bara genom sina beslut, utan genom hur besluten förefaller. När så mycket av politiken avgörs i medierna, är det lika bra att flytta in medierna i politiken. Den massmediala debatten om politiken har blivit politiken själv.

Wästbergs ord belyser att våra massmedier inte längre enbart är en passiv informationsspridare, en kritikerkår eller endast en arena för samhällelig kommunikation. Massmedia är idag också en viktig del av den politiska kommunikationen. Som självständig aktör förser sin omgivning med bilder av olika företeelser och skeenden i samhället, vilka förr eller senare kommer att påverka vår verklighetsuppfattning³⁴ och attityder.

Spontant kan det tyckas att massmedias makt är alldeles för stor. Om vi å andra sidan tänker oss motsatsen, så finns det skäl att fråga sig hur den demokratiska utvecklingen, vår medborgerliga insyn och möjligheter till granskning hade sett ut om inte massmedia hade funnits? Denna prövande uppgift är för övrigt, den som svenska journalister själva framhåller som den viktigaste i yrkesutövandet.³⁵

³³ Wästberg, Olle, 1996: *Det tomma rummet. Om politikens vanmakt*. Kristianstad: Wahlström & Widstrand, sidan 136

³⁴ Sannerstedt & Jerneck (red) Sjölin Mats, "Den moderna demokratins problem", Studentlitteratur, Lund, 1994, ISBN:91-44-35691-9, sidan 172

³⁵ Hadenius & Weibull (2003) sidan 360

Teorin om agendasetting, vilket jag hädanefter kommer att försvenska till dagordningsteori/funktion, utgör underlag för att i uppsatsen studera debatten från ett massmedialt perspektiv. Närbesläktade med dagordningsteorin finns tre andra teorier/begrepp definierade; priming, framing och teorin om tystnadsspiralen. Dessa begrepp bidrar också till uppsatsens teoriansknytning och presenteras därför här nedan.

2.2. Agendasetting

*The mass media force attention to certain issues.
They build up public images of public figures.
They are constantly presenting objects suggesting what individuals in the mass should think about, know about, and have feelings about.*

Kurt Lang och Gladys Engel Lang (1966)³⁶

I sökandet efter massmedias effekter på medborgarna presenterade Maxwell McCombs och Donald Shaw, år 1972 en artikel i tidningen *Public Opinion Quarterly*. De problematiserade kring vilken inverkan massmedia hade på den samhälleliga dagordningen. Artikeln ”The Agenda-Setting Function of the Mass Media”, innebar starten för denna typ av forskning. Numera är dagordningsteorin en av de dominerande och mest utforskade medieteorier³⁷ och en hörnsten i forskningen kring massmedias inflytande på sin omgivning.

Teorin anger att media har makt att påverka vad vi människor har åsikter om. Termen *agendasetting* refererar således till den makt som massmedia har för att bestämma vad eller vilka ämnen läsarna/allmänheten ska debattera och anse vara viktiga. Genom att ge vissa frågor mycket utrymme, överför media en uppfattning om vad och hur människor diskuterar, debatterar och funderar.³⁸

På senare år har dagordningsteorin utvecklats och omfattar även hur medierna beskriver olika sakförhållanden och hur dessa uppfattas av medborgarna³⁹. Tänkvärt i sammanhanget är de tankar kring opinioner, som den amerikanske författaren Walter Lippman, redan år 1922 gav uttryck för i sin bok *Public Opinion*. Enligt Lippman är det bilden av verkligheten, snarare än verklighe-

³⁶ Citatet återfinns i Strömbeck (2000), sidan 145

³⁷ Ibid. sidan 146

³⁸ Strömbeck (2001), sidan 172

³⁹ Ibid. sidan 175

ten själv, som ligger till grund för våra handlingar.⁴⁰ Han menade att man inte kan förstå människor, om man samtidigt inte kan förstå hur deras bilder av världen skapas.⁴¹ Våra erfarenheter och vår egen bild av verkligheten är avgörande för våra handlingar och medias betydelse för denna verklighet, ökar ju mer vi kommer i kontakt med områden vi inte kan eller vill utforska själva.

Den brittiske författaren och journalisten Aldous Huxley travesterade Winston Churchill när han, 1958 förutsåg massmedias utveckling och skrev – ”aldrig har så många letts i band av så få”⁴²

Kommunikationsforskarna James Dearing och Everett Rogers separerar tre olika samhällliga dagordningar: mediernas, medborgarnas och den politiska dagordningen, vilka inbördes också påverkar varandra.⁴³ Den politiska dagordningen refererar till de frågor, problem och samhällsområden som står i centrum för det politiska beslutsfattandet. Medborgarnas dagordning avser det som allmänheten anser vara viktigt, medan massmedias dagordning är densamma som vad och hur medierna tillsammans väljer att uppmärksamma ett ämne. En av Dearing/Everetts slutsatser är att medierna påverkar både medborgarna och de politiska makthavarna⁴⁴ och de ämnen som media uppfattar som viktiga hamnar snart på makthavarnas dagordning.⁴⁵ Vad som gör att ett ämne hamnar högt upp på denna agenda är därför väsentligt. Naturligtvis avgörs det av om något uppenbart inträffar i verkligheten eller så låter de sig påverkas av vad andra medier lyfter fram. Den allmänna uppfattningen är att det är de tryckta medierna som sätter agendan för övriga varpå exempelvis tidningar med hög status sätter agendan till mindre högt stående kollegor.⁴⁶ Tidigare nämndes Dagens Nyheters debattsida ”DN debatt”, vilken sedan länge haft en ledande ställning i svensk politik. Där påbörjas inte sällan debatter kring sakfrågor, vilka sedan omvandlas till nyheter inför kvällens TV-sändningar.⁴⁷

Att politiker och andra företrädare är intresserade av att påverka dagordningen, så att deras frågor blir del av den massmediala agendan eller att de själva blir förknippade med rätt sorts frågor är förstaeligt.⁴⁸ Men eftersom det ytterst är media och dess journalister som beslutar om vad som skall tas upp och hur

⁴⁰ Strömbeck (2001), sidan 147

⁴¹ Ibid. sidan 172

⁴² Ekdahl Mats, *Människan, mediemångfalden och det öppna samhället*, Styrelsen för psykologiskt försvar, 2003, ISBN 91-87260-99-9, sidan 149

⁴³ Strömbeck Jesper (2000), sidan 153

⁴⁴ Ibid. sidan 154

⁴⁵ Ibid. sidan 150

⁴⁶ Strömbeck (2000), sidan 155

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Strömbeck (2001), sidan 177

det ska ske, är det därför angeläget att som framgångsrik politiker, organisationsföreträdare eller företagsledare kunna samspela med journalistkåren.⁴⁹

2.3. Priming

Senare studier kring dagordningsteorin har visat att människors värdering av ett ämne, även hänger samman med hur ofta en företeelse tas upp i rapporteringen, så kallad *priming*. Ju oftare människor kommer i kontakt med en företeelse i medierna desto högre upp hamnar ämnet på den dessa människors agenda.⁵⁰ Priming⁵¹ är sambandet mellan den stimulansen/intryck en tidningsartikel ger och den egna bedömningen läsaren gör av innehållet i artikeln. Exempelvis så formar tolkningen av de säkerhetspolitiska kommentarerna tillsammans med läsarens egna eventuella erfarenheter, dennes syn på svensk säkerhetspolitik. Genom att lyfta fram ett särskilt innehåll bidrar media till att aktivera och flytta fram insikter till vårt medvetande. Förutom att vissa sakpolitiska områden uppmärksammas före andra, kan dessutom medierna influera oss avseende vad i en fråga som bör uppmärksammas och vad som kan tonas ner. Ett annat syfte kan vara att, som nämnts tidigare, att associera personer och organisationer till vissa typer av frågor.⁵²

Medierna har dessutom förmågan att inverka på attityden till en fråga genom det sätt de presenterar olika omständigheter eller gestaltar händelser/personer på. Den amerikanska termen för detta är *framing*. På svenska översätts det lättast med gestaltning, då det journalistiska syftet är att rama in frågor i en bestämd kontext för att göra dem lättillgängliga och begripliga för publiken. Termen är relativt ny inom kommunikationsvetenskapen och bygger på amerikansk forskning om att konkurrensutsatt media endast har begränsad tid på sig att intressera sin publik⁵³. Beskrivningen av omständigheter görs därför med syftet att väcka uppmärksamhet, vilket kan innebära att viss information väljs bort till förmån för annat innehåll. Det brukar hävdas att gestaltningar har fyra egenskaper: definiera problemet, ange orsaken till problemet, avge ett moraliskt omdöme och till sist ge en bild av vilka möjliga lösningar som finns⁵⁴. Framing kan vara svårt att upptäcka. Ofta upplever man att såväl för-
enklingar som stereotyper används för att en nyhet ska kännas tillgänglig och begriplig för publiken.⁵⁵ Tydligast uppfattas nog detta i TV där företeelser ofta

⁴⁹ Strömbeck (2001), sidan 177.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Severin W.J., Tankard J.W (1997): Communication Theories- Origins, Methods, and Uses in the Mass Media. New York: Longman Publishers

⁵² Ibid.

⁵³ Strömbeck (2000), sidan 216

⁵⁴ Ibid. sidan 217

⁵⁵ Strömbeck (2001), sidan 181

rycks ur sin ursprungliga kontext, med risken att mottagaren tolkar problemet som isolerat, istället för som ett mer sammansatt problem. Utöver stereotyper och förenklingar, får den praktiska inramningen av en fråga stor betydelse. Ramen kan utgöras av såväl rubriker, bilder och andra uppslag och påverkar på så sätt den publika uppfattningen.⁵⁶

2.4. Politisk kommunikation

Den politiska kommunikationen har den norske sociologen och medieforskaren Gudmund Hernes, skildrat som ett samspel mellan de politiska makthavarna, medborgarna och massmedia.⁵⁷

Forholdet mellom politikk og media er som en pardans der begge partnernere søker å føre.

Forskarna i ämnet är delvis oense kring definitionen av begreppet politisk kommunikation. Enighet råder dock om att det handlar om ett samspel mellan medier, politiska makthavare och medborgare⁵⁸. Men som nämndes inledningsvis är det idag svårt att dra en tydlig gräns mellan politik och journalistik. Å andra sidan är det kanske inte så konstigt om man betänker att all politik ytterst bygger på just kommunikativa aktiviteter och offentlighet.⁵⁹ Den kommunikation som idag dominerar är den via de traditionella massmedierna, vilket enligt statsvetaren Timothy E. Cook, gör att man bör se på medierna som politiska institutioner och som politiska aktörer⁶⁰. Analogt med detta resonemang så innebär det att kommunikationen sker i samspel med dels de politiska institutioner som anpassar sig till media, dels massmedia som kommenterar politik, dels publikens medvetenhet och engagemang samt avslutningsvis den politiska kulturens behov av att kommunicera överhuvudtaget.⁶¹

Generellt har det skett en ökad utåtriktad aktivitet inom företag, organisationer och politiska partier för att undvika att ”ätas upp av pressen”.⁶² Redan på 1960-talet byggdes informationsavdelningar upp och tillsättandet av politiska pressekreterare med någon form av journalistisk bakgrund blev vanligt.⁶³

⁵⁶ Strömbeck (2000), sidan 217.

⁵⁷ Sannerstedt & Jerneck (red) Sjölin Mats, ”Den moderna demokratins problem”, Studentlitteratur, Lund, 1994, ISBN: 91-44-35691-9, sidan 174

⁵⁸ Ibid. sidan 43.

⁵⁹ Strömbeck (2001), sidan 36.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Strömbeck (2001), sidan 37.

⁶² Hadenius & Weibull (2003), sidan 384.

⁶³ Ibid.

2.5. Teorin om "Tystnadsspiralen"

Elisabeth Noelle-Neumann var den forskare lade fram teorin om tystnadsspiralen.

Den gör ett försök att teckna opinionsklimatets betydelse i samhället utifrån ett antagande om att vi människor har en naturlig rädsla för social isolering.⁶⁴ Att människan av rädsla för att inte bli socialt accepterad, tenderar att anpassa sig efter det rådande opinionsklimatet i samhället/omgivningen. Detta opinionsklimat kan naturligtvis variera och medan vissa trender/opinioner är på frammarsch kan andra samtidigt vara på tillbakagång och viceversa. Vår benägenhet att uttrycka åsikter anpassas således efter den eller de opinioner som för tillfället dominerar. Den åsikt som uppfattas som en majoritetsåsikt framförs gärna offentligt medan avvikande åsikter tonas ner. Detta förlopp går i en spiral så att åsikter och opinioner växer sig successivt starkare, i och med ökat utrymme på bekostnad av de åsikter som befinner sig i minoritet.

Noelle-Neumann menar att massmedierna spelar en mycket viktig roll för denna spiral, då det är hos media som vi människor hämtar information om opinioner och deras kraft. Hon menar att massmedia kan påverka tystnadsspiralen på tre olika sätt: Dels framgår vilka opinioner som är i majoritet, dels kan media ge oss en känsla för vilka opinioner som snart är på väg framåt och slutligen har de en normativ funktion i bemärkelsen att kunna förmedla vilka ståndpunkter som bör ses som politiskt/moraliskt korrekta.⁶⁵

Tystnadsspiralen är dock inte helt accepterad som teori eftersom dess empiriska underlag är begränsat.⁶⁶ Jag väljer dock att ta med den i denna undersökning/ uppsats, då den som hypotes är intressant och relevant när man frågar varför massmedia väljer att publicera en viss typ av innehåll.

⁶⁴ Sannerstedt & Jerneck (red) Sjölin Mats, "Den moderna demokratins problem", Studentlitteratur, Lund, 1994, ISBN: 91-44-35691-9, sidan 179

⁶⁵ Sannerstedt & Jerneck (red) Sjölin Mats, "Den moderna demokratins problem", Studentlitteratur, Lund, 1994, ISBN: 91-44-35691-9, sidan 179.

⁶⁶ Ibid.

3. Undersökning

Kapitlet beskriver inledningsvis hur undersökningen genomförts med hjälp av den kvalitativa metoden. Därefter ges några kritiska reflektioner, för att avslutningsvis beskriva innehållet i de analyserade artiklarna.

3.1. Tillvägagångssätt

Efter att ha sorterat artiklarna kronologiskt och efter tidning, skapade jag med utgångspunkt från de ursprungliga frågeställningarna ett antal frågor som användes vid genomläsningarna. Upprepade genomläsningar med olika långa tidsmellanrum gjordes därefter av såväl tidningskommentarer/debattartiklar som utrikesdeklarationer. Tillsammans med förbudet att inledningsvis stryka för betydelsefulla formuleringar, var syftet att vara så objektiv som möjligt.

3.2. Kritik

3.2.1. Tolkning

En stor och berättigad invändning är just hur man undviker att hela undersökningen blir subjektiv. Å andra sidan kan man svårligen säga att en text är helt objektiv. Texter läses olika och tolkas olika beroende på förförståelse och inställningar.⁶⁷ Samma text kan således tolkas olika av två skilda personer, något som är svårt att komma ifrån i en kvalitativ studie. Medvetenheten om denna brist fick mig att försöka kompensera detta genom att utöver metoden, försöka läsa materialet med ett öppet förhållningssätt och ständigt beredd att ompröva förutfattade meningar.

3.2.2. Undersökningens tillförlitlighet och reliabilitet

Teorigrunden om att massmedia förmår påverka samhället genom att uppmärksamma, debattera och associera är central för uppsatsens resultatredovisning. De inledande frågeställningarna har legat till grund för arbetet med den kvalitativa textanalysen och dessa återkommer också i analys och slutdiskussion.

Eftersom en kvalitativ textanalys har valts, så är sannolikheten stor att någon annan person inte skulle analysera mina artiklar på exakt samma sätt, då jag som person och forskare är mitt eget mätinstrument. Vår förförståelse är san-

⁶⁷ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wängnerud, *Metodpraktikan*, Nordstedts, Stockholm, 2002, ISBN:91-39-10452. sidan 245

nolikt olika och det går därmed inte att slå fast att någon annan person skulle dra samma slutsatser. Som nämnts tidigare utformades en frågebänk⁶⁸ som användes konsekvent under läsandet av materialet. Avsikten var att öka undersökningens reliabilitet samt att skapa indikatorer för undersökningen och byggstenar för kommande analys.⁶⁹⁷⁰ Tanken var att svaren på dessa frågeställningars skulle utgöra en grund att svara på forskningsproblematismen.

3.2.3. Definition av tema

I denna uppsats definieras tema som ett betydande utrikespolitiskt sak- eller intresseområde där Sverige agerar. Tematiseringen är densamma som den som kan återfinnas i den utrikes- och säkerhetspolitiska deklamationen, där regeringen sannolikt viktar innehållet utifrån vad som skett eller anses vara förestående och betydelsefullt. Innehållet är i stort indelat/kategoriserat på samma sätt från år till år, vilket också bidrar till konsekvens i min prövning. Med hjälp av en indelning tydliggörs också massmedias ”priming” bättre, då det innehåll som media väljer att uppmärksamma och förmedla som intressant avseende svensk utrikes- och säkerhetspolitik, därmed blir lättare att sortera.

Mitt syfte med indelning i olika teman är sammanfattningsvis att tydligt och konsekvent urskilja vilket av innehållet som debatteras och nedanstående indelning har valts:

- Mänskliga rättigheter/demokratisering/nedrustning
- Världshandel
- Svenska globala insatser eller regeringens syn på globala förhållanden
- Neutralitet och militär alliansfrihet
- Samarbete i närområdet, Norden och Östersjöstaterna
- EU-samarbete
- Nato-samarbete
- FN-samarbete

⁶⁹ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wängnerud, *Metodpraktikan*, Nordstedts, Stockholm, 2002, ISBN: 91-39-10452. s 238-239

⁷⁰ Ibid.

3.3. Utrikesdeklarationer

För att få en uppfattning om innehållen i respektive års deklamationer har dessa studerats ingående. Föresatsen har varit att finna vad som kan ha utlöst en innehållsdebatt och därför blivit föremål för kommentarer. Genomläsningen har även givit mig en grund för att kunna ha en uppfattning om vad som inte har debatterats. Generellt sätt innehåller dessa deklamationer en årligt återkommande och kategoriindelad beskrivning över vad Sverige anser, har gjort och kommer att göra i olika utrikes- och säkerhetspolitiska hänseenden. Efter att ha läst ett antal slås man av återkommande formuleringar och igenkännanden från föregående års deklamation. Ett faktum som förstås kan tolkas på olika sätt, vilket också görs av de olika redaktionerna.

3.4. Innehåll och kommentarer

3.4.1. 1997 – ”FN-året”

Utrikesdeklamationen 12 februari, 1997

Betonar allra främst Sveriges arbete i FN: s säkerhetsråd 1997-98 och behovet av reformering av FN. Den markerar att EU-arbetet är viktigt för ett enat Europa och för den alleuropeiska säkerhetsgemenskapen, eftersom demokrati och medlemsarbete anses ge en säkrad fred. Deklamationen understryker att Sverige endast samarbetar med Nato inom områden som inte rör vårt territorialförsvar eller gemensamma försvarsåtaganden. Alliansfrihet syftande till neutralitet i händelse av krig i vårt närområde, är fortfarande grunden i vår säkerhetspolitiska doktrin.

Sammanfattningsvis återfinns tyngden på temat FN-samarbete och att Europas länder nu ska lägga det kalla kriget bakom sig och börja samarbeta.

Aftonbladet

Endast en artikel⁷¹ som berör utrikes- och säkerhetspolitik. Den hör hemma på temat nedrustning och kritiserar socialdemokraterna för att se mellan fingrarna på vapenexporten till Indonesien. Artikeln är politiskt öppen och får anses ligga väl i linje med socialdemokratisk politik, undantaget att artikelförfattaren inte bistår de eventuella pragmatiskt/ideologiska dilemman som kan drab-

⁷¹ ”Ynklig debatt om vapenexporten”, AB, 1992-02-27

ba ett parti i regeringsställning. Artikeln är publicerad efter den utrikes- och säkerhetspolitiska deklARATIONEN.

DN

Endast en artikel⁷² som refererar den utrikes- och säkerhetspolitiska deklARATIONEN. Den tar upp två av deklARATIONENS teman: FN-samarbete, där artikelförfattaren anger att det är bra att regeringen betonar och arbetar för FN: s roll. Samtidigt ifrågasätter samma författare varför Sverige inte går med i försvarsalliansen Nato. ArtikelN gör ingen hemlighet av att den stödjer ett svenskt Nato-medlemskap, vilket ligger i linje med svensk liberal hållning. ArtikelN är publicerad dagen efter debatten och fungerar som ett referat/kommentar och bedöms inte syfta till någon debattpåverkan.

SvD

Fyra artiklar,⁷³ vilka alla handlar om Sveriges förhållande till Nato och ett svenskt Natomedlemskap. Artiklarna varierar mellan att vara öppet politiska och att referera debatten selektivt och mer subtilt. Jag anser artiklarna överensstämma med moderata åsikter och de är alla publicerade efter deklARATIONEN.

Sammanfattning

SvD och DN skriver och debatterar på samma tema. Aftonbladet refererar inte alls den utrikes- och säkerhetspolitiska debatten/deklARATIONEN.

⁷²” En prioriterad hörnsten. Mycket skulle vara vunnet med en ny utgångspunkt för Natodebatten”.

⁷³”Gärna Nato – men inget medlemskap”, SvD, 1992-02-18, ”Menlig mörkläggnings – tveksam”, SvD 1992-02-18, ”Palmekritik satte fart på utrikesdebatt”, SvD 1992-02-13, ”Natomummel och klarspråk”, SvD 1992-02-13

3.4.2 1998 – ”Klassisk”

Utrikesdeklarationen 11 februari, 1998

Talar mycket om FN, globala behov och samarbeten. Betonar att samarbete formar säkerhet och att Sveriges egna säkerhetspolitiska situation förmodligen aldrig varit bättre. Sverige är ordförande i det nordiska regeringssamarbetet varför deklarationen anknyter till Barentssamarbete, Östersjösamarbete och en strävan att binda Baltikum och Ryssland närmare övriga Europa. Texten understryker behovet av en gemensam europeisk krishanteringsförmåga, men för övrigt markeras tydligt att samarbetet med Nato inte avser territorialförsvaret. Deklarationen anger att Sverige skall vara militärt alliansfritt syftande till neutralitet i händelse av krig i vårt närområde.

Sammanfattningsvis dominerar teman som Nordiskt-, Östersjö- och EU-samarbete och att FN utgör en grundpelare för vår utrikes- och säkerhetspolitik.

Aftonbladet

Ingen artikel

DN

Fyra artiklar⁷⁴, varav en debattartikel, som rör sig på teman som FN: s roll och svenskt Nato-medlemskap. Artiklarna ligger i linje med tidningens liberala hållning. Två av artiklarna är publicerade innan debatten, varav Carl Bildts debattinlägg, där han påtalar behovet av att våga debattera en svensk Nato-anslutning, är publicerad samma morgon som debatten.

SvD

Två artiklar⁷⁵ som talar om utanförskap respektive säkerhetspolitisk allianslöshet och indirekt antyder att Sverige bör gå med i Nato. Den ena texten, som bland annat citerar en inte namngiven Nato-tjänsteman, när han/hon säger att om Sverige ansökte om ett Nato-medlemskap så skulle landet antas som medlem omedelbart, är utgiven två dagar innan deklarationen/debatten. Texterna bistår ett svensk moderat förhållningssätt.

⁷⁴ ”Baltiska länderna i Nato orealistiskt”, *DN* 1998-02-27” Militär alliansfrihet ligger fast- Utrikespolitiska deklaration Regeringen vill ha samarbete med Nato, men inte medlemskap”, *DN* 1998-02-12, ”En dubbel utrikespolitik- Regeringen har hög profil för övriga världen men famlar i Europa” *DN* 1998-02-12, ”Försvaret av Sverige uppgivet” *DN* debatt 1998-02-11.

⁷⁵ ”Mummel och klarspråk om Nato” *SvD* 1998-02-12, ”Nato – snabbtåg mot östutvidgning” *SvD* 1998-02-09

Sammanfattning

SvD och DN skriver och debatterar på i stort sätt liknande tema och publicerar Natoförespråkande artiklar alldeles innan debatten. Aftonbladet har även detta år, valt att inte referera/kommentera den utrikes- och säkerhetspolitiska debatten/deklarationen.

3.4.3. 1999 – ”Krisen i Kosovo”

Utrikesdeklarationen 10 februari, 1999

Går geografiskt härifrån och ut och understryker betydelsen av samarbete i alla dess former, främst med fokus på samarbete inom EU.

Problemen i Kosovo präglar delvis deklARATIONEN och texten talar om hur Nato förändrats mot en organisation för krishantering och att PFF därför är betydelsefullt. Deklarationen betonar att det inte finns någon motsättning i militär alliansfrihet och förmågan till fredsfrämjande och konfliktförebyggande handlingar. FN och dess betydelse framhålls tillsammans med betydelsen av att kunna möta nya hot som terror och informationskrigföring. Mänskliga rättigheter och Sveriges syn och roll för att möta globala kriser och konflikter, får ett också ett förhållandevis stort utrymme.

Aftonbladet

Det finns tre artiklar⁷⁶, varav två är debattartiklar. Den ena talar om en säkerhetspolitisk helhetssyn som finns hos regeringen, men saknas hos Natoförespråkare. Jag tolkar budskapet i artikeln som hemmahörande under temat: Svenska globala insatser eller syn på globala förhållanden. Den andra artikeln är på temat nedrustning och handlar om riskerna med Natos utvidgning ur ett kärnvapenspridningsperspektiv. Den tredje stödjer regeringens avvaktande hållning till ett Natomedlemskap och är skriven av f.d. ambassadören Sverker Åström. De två sistnämnda texterna är publicerade dagarna innan deklARATIONEN/riksdagsdebatten. Samtliga artiklar stödjer den socialdemokratiska regeringens politik och de två förstnämnda är öppet politiska.

⁷⁶ ”Blå soldat skramlar in från höger” AB 1999-02-11, ”Driv på för kärnvapenfria zoner” AB 1999-02-09, ”Ja till EMU, vänta med Nato” AB 1999-02-08

DN

Två artiklar⁷⁷, varav den ena utgörs av ett centerpartistiskt debattinlägg som talar om behovet av omstöpning av det militära försvaret, men med en bibehållen förmåga att försvara hela landet mot väpnade och andra angrepp. Den andra artikeln är skriven som ett referat av debatten med betoning på neutralitetsbegreppet och alliansfrihet. Båda texterna är publicerade efter debatten.

SvD

Har två artiklar⁷⁸, varav den ena förespråkar att säkerhetspolitik är mer än bara militära muskler och jämför Carl Bildts fredsprocessarbete med Anna Lindhs syn på ett långsiktigt fredsarbete. Den andra artikeln är ett debattinlägg av Bo Hugemark som förespråkar ett svenskt Nato-medlemskap. Båda texterna är publicerade efter debatten.

Sammanfattning

Samtliga tidningar refererar den utrikes- och säkerhetspolitiska deklARATIONEN utifrån samma teman – neutralitet och alliansfrihet samt svenskt Natomedlemskap följandes respektive partilinje. Aftonbladet kan ha haft som syfte att påverka debatten med publiceringen av sina inlägg.

3.4.4. 2000 – ”Neutraliteten I”

Utrikesdeklarationen 9 februari, 2000

En väldig bred deklARATION som spänner över många teman och geografi. Ingen förändring är gjord avseende den säkerhetspolitiska doktrinen. Antyder en oro över utvecklingen i Ryssland.

Aftonbladet

Har ingen artikel.

DN

Fyra artiklar⁷⁹ som alla handlar om att slopa neutralitetsbegreppet. En debattartikel publicerad på DN debatt, av före detta ambassadören Sverker Åström, verkar ha fungerat som en katalysator i diskussionen kring Sveriges möjligheter att vara neutrala i händelse av krig i vårt närområde. DN använder gestaltningsteknik för att belysa att man gärna sett en rejält förnyad säkerhetspolitisk

⁷⁷ ”Heliga kor kan behöva slaktas” DN 1999-02-15 ”Moderat angrepp på Lindh” Utrikespolitisk debatt” ”Regeringen anklagades för passiv säkerhetspolitik” DN 1999-02-11

⁷⁸ ”NATOMEDLEMSKAP Goda argument räcker” SvD 1999-02-13, ”Säkerhetspolitik mer än bara muskler” SvD 1999-02-11

⁷⁹ ”Doktrinen kvar Lindhs besked. Utrikesministern ville avdramatisera frågan i riksdagens utrikesdebatt” DN 2000-02-10, ’Anna Lindhs chans att slopa neutraliteten’ DN 2000-02-09, ”Hjelm-Wallén för slopad neutralitet Ny doktrin på väg?” ”Rättare kalla vår politik militär alliansfrihet” DN 2000-02-09, ”Dags att slopa neutraliteten” DN 2000-02-08

ordning och även ett slopande av alliansfriheten. Tre av artiklarna är publicerade samma dag eller dagen innan debatten och kan ha haft en dagordningspåverkan som sitt mål. Skrivningen överrensstämmer med liberala åsikter om ökat Nato-samarbete.

SvD

Två texter⁸⁰ som båda behandlar neutralitetsbegreppet och alliansfriheten. Den tredje artikeln är ett debattinlägg av Lars Leijonborg, där ett Nato-inträde förespråkas. Två av inlägget är publicerade samma dag och dagen före debatten. Skillnaden i innehåll är inte märkbar mellan DN och SvD: s inlägg. Deras texter kritiserar i huvudsak den socialdemokratiska regeringen för en senfärdig försiktighet inom säkerhetspolitiken.

Sammanfattning

SvD och DN skriver och debatterar samma teman och kritiserar regeringen för oförmågenhet att bryta med den svenska säkerhetspolitiska traditionen. Båda tidningar lanserar sina synpunkter samma dag eller dagen innan den utrikes- och säkerhetspolitiska deklARATIONEN, vilket gör att man kan anta att deras syfte var att påverka det som debatterades. Aftonbladet har valt att inte referera/kommentera den utrikes- och säkerhetspolitiska debatten/deklARATIONEN.

3.4.5. 2001 – ”Neutraliteten II”

UtrikesdeklARATIONEN 7 februari, 2001

Domineras av att Sverige är ordförandeland i Europeiska Unionen och där framhålls att EU: s utrikes- och säkerhetspolitiska ambitioner är viktiga för Sverige. Likaså betonas betydelsen av att EU kan genomföra FN-sanktionerad krishantering. En stor del av deklARATIONEN behandlar synen på demokrati, mänskliga rättigheter och nedrustning. Utrikesministern inbjuder till överläggningar angående formuleringen av Sveriges säkerhetspolitiska linje i syfte att avveckla neutralitetsbegreppet.

Aftonbladet

En artikel⁸¹ som kommenterar riksdagsdebatten. Författaren ger sitt stöd till regeringens politik och uppehåller sig kring temat neutralitet och alliansfrihet. Texten får anses överrensstämma med tidningens politiska uppfattning.

⁸⁰ ”Regeringen håller fast vid neutralitetsdoktrinen” SvD 2000-02-09, ”Lena Hjelm-Wallén Neutraliteten är ingen skyldighet” SvD 2000-02-09, ”Sverige bör gå med i Nato snarast möjligt” SvD 2000-02-08

⁸¹ ”Förvirrande är bara förnamnet” AB 2001-02-08

DN

Har publicerat fyra artiklar⁸² varav tre kommenterar den utrikes- och säkerhetspolitiska debatten på teman som neutralitet, alliansfrihet samt förordar ett svenskt Nato-medlemskap. En debattartikel talar om det vidgade säkerhetsbegreppet och faran av att, i brist på ett traditionellt militärt hot, inte vara överens om vilka hotbilder som ska behandlas inom det säkerhetspolitiska området. De tre förstnämnda artiklarna följer den svenska liberala linjen. Den fjärde artikeln är ett debattinlägg, som gissningsvis kan vara publicerad som del av en självkritik som journalister, debattörer, militärer och politiker kanske känner inför upphöjandet av många ärenden till säkerhetsfrågor. Två av texterna publicerades samma dag som den utrikes- och säkerhetspolitiska debatten.

SvD

Har publicerat en artikel⁸³ som är en debattinlägg av Lars Leijonborg och Lennart Rhodin på temat alliansfrihet. Artikeln anser att Sverige ska hålla dörren öppen för ett Nato-inträde och innehållet överensstämmer väl med tidningens moderata hållning.

Sammanfattning

Samtliga tidningar refererar den utrikes- och säkerhetspolitiska deklARATIONEN. Även detta år sker det utifrån i stort sätt samma teman som tidigare, neutralitet, alliansfrihet samt behovet av ett svenskt Natomedlemskap. Tidningarna följer respektive partilinje.

3.4.6. 2002 – ”Farväl till neutraliteten”

Utrikesdeklarationen 13 februari, 2002

Inleds och domineras av att Sverige blir medlem av FN: s kommission för mänskliga rättigheter. Texten talar om globalisering och en utblick görs mot möjligheten till en stärkt internationell rättsordning, antagligen starkt påverkat av terrordåden i New York den 11 september 2001. Det betonas att EU, Nato, OSSE tillsammans med Europarådet utgör grundvalarna för Europas säkerhetsarkitektur. Deklarationen anger att Sverige är militärt alliansfritt och att denna säkerhetspolitiska linje, med möjlighet till neutralitet vid konflikter i vårt närområde har tjänat oss väl.

⁸² ”Ny hörnsten i utrikespolitiken” DN 2001-02-08, ”Ny doktrin inom räckhåll” DN 2001-02-08, ”Anna Lindhs chans att förklara sig” DN 2001-02-07, ”IT-hot ersätter den ryska björnen: Försvaret skapar egna hotbilder” DN debatt 2001-02-07

⁸³ ”Utanförskapet hotar säkerheten” SvD 2001-02-28

Aftonbladet

Det finns en artikel⁸⁴ som är skriven på temat alliansfrihet och Natoanslutning. Artikelförfattaren bejakar den nya doktrinen och tolkar den som att den utesluter ett svenskt medlemskap i Nato. Artikeln stöder regeringens politik och författaren anklagar partier till höger och vänster för att tolka den nya säkerhetspolitiska formuleringen på ett felaktigt sätt. Texten uppfattas stödja en socialdemokratisk syn på säkerhetspolitik och följer därmed tidningens politiska färg.

DN

Har publicerat två artiklar.⁸⁵ Båda är skrivna på temat neutralitet och alliansfrihet. Den första artikeln är publicerad dagen före debatten med rubriken ”*Farväl till neutraliteten*”. Den andra artikelns budskap handlar om att den nya säkerhetspolitiska doktrinen öppnar för ett framtida svenskt Nato-medlemskap. Innehållet stöder liberal politik.

SvD

Har publicerat fyra artiklar⁸⁶ inom ämnet. Alla artiklarna rör temat alliansfrihet och neutralitet. Två av artiklarna tar klart ställning för ett svenskt medlemskap i Nato. De två andra antyder att en Nato-anslutning kanske inte är det självklara valet, utan andra alternativ eller en bibehållen handlingsfrihet kanske är att föredra.

Sammanfattning

Samtliga tidningar refererar ännu en gång, den utrikes- och säkerhetspolitiska deklarationen utifrån liknande teman – neutralitet och alliansfrihet samt svenskt Natomedlemskap och utifrån respektive partilinje. Jag har inte uppfattat några påtagliga försök till agendasetting detta år.

⁸⁴ ”Lundgren hycklar Bryter den säkerhetspolitiska uppgörelsen efter två dagar” AB 2002-02-14

⁸⁵ ”Utrikespolitiska debatten Persson prioriterar trovärdighet” DN 2002-02-14, ”Farväl till neutraliteten” DN 2002-02-12

⁸⁶ ”Nato trubbigt vapen” SvD 2002-03-04, ”Neutraliteten – nu bara en möjlighet” SvD 2002-02-23, ”Nato bättre än ny pladdrig doktrin” SvD 2002-02-22, ”Naturligt steg att Sverige går med i Nato” SvD 2002-02-15

3.4.7. 2003 – ”I skuggan av Irakkrisen”

Utrikesdeklarationen 12 februari, 2003

Utrikesdeklarationen har ett tydligt globalt perspektiv och domineras av fattigdom, demokrati, mänskliga rättigheter, globaliseringsproblematik, nedrustning och internationell terrorism.

Aftonbladet

Har ingen artikel som kommenterar den utrikes- och säkerhetspolitiska deklARATIONEN/debatten.

DN

Har publicerat tre artiklar⁸⁷ i skuggan av Irak-krisen. Alla kan sorteras in under temat alliansfrihet, Nato-samarbete och svenskt Nato-medlemskap. Det publicerade materialet stödjer ett främjande av en väl fungerande Nato/USA politik. Alla artiklarna är utgivna veckorna innan eller samma dag som debatten.

SvD

Har ingen artikel som kommenterar den utrikes- och säkerhetspolitiska deklARATIONEN/debatten.

Sammanfattning

Inga direkta kommentarer och artiklar om den svenska utrikes- och säkerhetspolitiska deklARATIONEN, vilket förmodligen berodde på att det hamnade i skymundan när fokus istället föll på den förestående Irakkrisen. DN publicerar dock tre artiklar, där det framgår att Irakkrisen inte påverkar deras uppfattning om att ett svenskt Nato-medlemskap fortfarande är rätt.

⁸⁷ ”Nya hot mot Sverige” DN 2003-03-03, ”Fem frågor till Björn Lyrvall Hur har Irakkrisen påverkat EU: s utrikespolitik?” DN 2003-03-07, ”USA vill ha svensk militär krigshjälp, Regeringen mörklägger frågan om stöd vid angrepp mot Irak” DN 2003-02-12

3.4.8. 2004 – ”Nato-medlemskap”

Utrikesdeklarationen 11 februari, 2004

Den domineras av hur och var Sverige gör insatser för den globala säkerheten. EU och FN anges som fortsatt viktigt, men man kan antyda en insikt om att dessa organisationer dras med problem som är svårlösta.

Aftonbladet

Har publicerat två artiklar i ämnet säkerhetspolitik.⁸⁸ Den ena tar ett tydligt avstånd från att EU: s nya grundlag ska innebära en gemensam försvarsunion och den andra är en uppmaning till Sverige att engagera sig mer i Israel-Palestina-konflikten. Båda frågorna anser jag vara traditionella socialdemokratiska frågor. Den förstnämnda artikeln är publicerad veckorna innan debatten.

DN

Har en artikel⁸⁹ som något gycklande refererar den utrikes- och säkerhetspolitiska debatten där utrikesministern gestaltas som en ”Syster Duktig”, som inte förmår inse att Sverige borde alliera sig i Nato. Artikeln är formulerad med en tydlig politiskt borgerlig framtoning.

SvD

Har publicerat en artikel på temat svenskt Nato-medlemskap. Artikelförfattaren refererar Folk och Försvars kongress i Sälen som hölls en knapp månad innan debatten. Budskapet är att i enlighet med uttalanden som gjordes i Sälen så har ett svenskt Nato-medlemskap nu åter aktualiserats. Frågan följer den moderata partilinjen.⁹⁰

Sammanfattning

Den utrikes- och säkerhetspolitiska deklarationen är endast refererad av DN. Dock utifrån liknande teman – neutralitet och alliansfrihet samt svenskt Natomedlemskap som man har gjort tidigare. SvD följer partilinjen med sin artikel och det gör även Aftonbladet som dock ger uttryck för ett av de övriga utrikes- och säkerhetspolitiska teman som finns i deklarationen.

⁸⁸ ”Tala klarspråk om EU-försvaret Vi hamnar i en farlig gråzon vid en kris” AB 2004-01-19,

”Vi måste ta initiativ nu” AB 2004-02-20

⁸⁹ ”Det lät precis som på Palmes tid” DN 2004-02-12

⁹⁰ ”Freivalds öppen för Nato-debatt” SvD 2004-01-20

3.5. Översikt över artikelundersökningen

Figur.1. Antal artiklar/år

ÅR	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Total
DN	1	4	2	4	4	2	3	1	21
SvD	4	2	2	3	1	4	0	1	16
Aftonbladet	1	0	3	0	1	4	0	1	10

3.6. Intervjuer

Förutom den kvalitativa textanalysen har intervjuer genomförts. De tre intervjuerna av politiska redaktörer är gjorda utifrån en ambition om att bättre belysa frågeställningarna ur ett massmedialt perspektiv och få en uppfattning om massmedias urvalskriterier när de väljer debattinnehåll, samt hur de uppfattar sina möjligheter till påverkan. Då uppsatsen bygger på empiriskt underlag från de tre valda tidningarna, var det som tidigare nämnts i uppsatsen, en ambition att få samma tidningars politiska redaktörer till respondenter. Tillmötesgående respons från samtliga innebar att intervjuerna kunde genomföras i perioden 2004-04-28—05-06. De intervjuade är Niklas Ekdal, politisk redaktör på Dagens Nyheter, Helle Klein, politisk chefredaktör på Aftonbladet samt Claes Arvidsson, politisk redaktör på Svenska Dagbladet.

Med uppsatsens tre frågeställningar som grund gjordes ett intervjuunderlag bestående av åtta huvudfrågor som användes för samtliga intervjuer. Därutöver berättade redaktörerna fritt kring journalistiskt arbetssätt och hur de uppfattar svensk utrikes- och säkerhetspolitik och dess debatt. Innehållet från dessa intervjuer har jag valt att direkt inarbeta i analys och diskussion.⁹¹

⁹¹ Bilaga 3

4. Analys och diskussion

Kapitlet syftar till att analysera och diskutera det resultat som framkommit utifrån textgranskning och intervjuresultat.

4.1. Inledning

Föregående kapitels resultat avses nu tillsammans med genomförda intervjuer utgöra ett underlag för mig att analysera och diskutera kring uppsatsens frågeställningar.

4.2. Analys och diskussion mot bakgrund av frågeställningar och intervjuresultat

4.2.1 Vad karaktäriserar den svenska utrikes- och säkerhetspolitiska debatten åren 1997-2004?

När innehållet i de sju studerade tidsperioderna sammanfattas⁹² återfinns en uppenbar samstämmighet. Närmare bestämt att debatten i stort domineras av samma tema från år till år. Det tema som odelat överskuggar övriga, är diskussionen kring Sveriges neutralitet och alliansfrihet. Redan efter en snabb betraktelse av kommentarer och debattinlägg uppenbaras ett ämnesområde med klara ideologiska idiom i argumentationen och med aktörer som endera förespråkar ett ja eller ett nej till svenskt Nato-medlemskap.

Intervjuade politiska redaktörer är överens om att de utrikes- och säkerhetspolitiska frågorna i Sverige vilar på en stark inhemsk politisk tradition och när utrikes- och säkerhetspolitiska deklARATIONEN årligen dyker upp, sker allting likt en ritual. Retoriken i debatten kan för en icke-insatt betraktare, uppfattas vara densamma som den varit i årtionden och förmodligen krävs det en djupare kunskap för att se de förändringar som skett.⁹³

Sammantaget ger intervjuerna en tämligen klar bild av Sveriges nutida utrikes- och säkerhetspolitiska diskussioner. Ur de intervjuade redaktörernas horisont betraktas debatten som lam och otidsenlig.⁹⁴ Utöver detta anses den vara en elitdebatt där endast ett mindre antal aktörer deltar, medan övrig befolkning

⁹² Ursprunglig frågeställning: Vad karaktäriserar den svenska utrikes- och säkerhetspolitiska debatten åren 1997-2004?

⁹³ Ekdal Niklas, politiska redaktör DN, intervju 2004-04-28

⁹⁴ Arvidsson Claes, politisk redaktör SvD, intervju 2004-05-06, Niklas Ekdal, politisk redaktör DN, intervju 2004-04-28, Helle Klein, politisk chefredaktör Aftonbladet, intervju 2004-04-29

i realiteten lämnas utanför dialogen.⁹⁵ De diskussioner som förs i riksdagen och på tidningarnas debattsidor, uppfattas av de intervjuade som teoretiska. I en flyktig jämförelse med debattens finländska motsvarighet, framstår den senare som mer pragmatisk och jordnära än den svenska.⁹⁶ Men trots ovanstående kritik, kan en positiv utvecklig ändå skönjas menar en redaktör. Dagens debatt får anses vara både öppnare och inte lika politiskt ovillkorlig som tidigare, säger han.⁹⁷

Debatten kring neutralitetsbegreppet intensifierades under åren 2000 och 2001. År 2002, förändrade Regeringen efter dialog med tre av de övriga riksdagspartierna⁹⁸ lydelsen i den säkerhetspolitiska doktrinen. Från *"syftande till att vårt land skall kunna vara neutralt i händelse av krig i vårt närområde"* till *"möjlighet till neutralitet vid konflikter i vårt närområde"*. Även innehållet i den säkerhetspolitiska doktrinen från februari 2002, är av samma traditionspräglade natur, vilket gör den svårtolkad visavi ett framtida svenskt säkerhetspolitiskt agerande.⁹⁹

Känslan av oföränderlighet och stagnation i debatten ökar, menade en av de borgerliga tidningarnas redaktörer. "Verkligheten rör sig snabbare än vad regeringspolitiken förmått göra." Mitt intryck efter att ha studerat artiklarna är att den borgerliga frustrationen verkar ha ökat efterhand, för att sedan kulminera runt år 2002. Å andra sidan torde många hålla med om att en del ändå hänt politiskt i skuggan av retoriken. Exempelvis att Sverige numer är att betrakta som en etablerad medlem av den Europeiska Unionen och att svenska regeringen numera kan tänka sig att delta och deltar i militära insatser under ledning av såväl FN, EU och Nato. Sverige säkerhetspolitik karaktäriseras överhuvudtaget av en stark internationaliseringsprocess som inte visar några tecken på att vara på väg att upphöra.¹⁰⁰ Nils Andrén Professor emeritus i statskunskap beskriver utvecklingen som ett svenskt säkerhetspolitiskt paradigmskifte.¹⁰¹

⁹⁵ Niklas Ekdal, politisk redaktör DN, intervju 2004-04-28, Helle Klein, politisk chefredaktör Aftonbladet, intervju 2004-04-29

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Arvidsson Claes, politisk redaktör SvD, intervju 2004-05-06

⁹⁸ Överläggningar i frågan skedde mellan M, C, S, och Kd

⁹⁹ Andrén Nils, *Säkerhetspolitik – Analyser och tillämpningar*, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 1997, sidan 144

¹⁰⁰ Andrén Nils, *Säkerhetspolitik – Analyser och tillämpningar*, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 1997, sidan 196

¹⁰¹ Andrén Nils, *Säkerhetspolitik – Analyser och tillämpningar*, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 1997, sidan 197

Kristian Rasin och Ulf Stangebye speglar i sin uppsats ”*Svensk säkerhetspolitik i förändring*”¹⁰² den nyare svenska säkerhetspolitiska hållningen och hävdar att den går att härleda med hjälp av ett neorealistiskt perspektiv. De drar slutsatsen att Sverige, som medlem i EU och som partner i Nato-organisationen Partnership for Peace, nu har lämnat den tidigare så ovillkorliga neutrala hållningen. Agerandet är, enligt Rasin/Stangebye, närmast ett tecken på ett neorealistiskt förhållningssätt i syfte att skaffa sig egna fördelar i en anarkisk omvärld.

Professor Andrén, har valt att uttrycka den mer moderna svenska säkerhetspolitiska hållningen på följande sätt:

*”... Att neutralitetspolitikens trovärdighetskrav minskade i betydelse och kom i konflikt med ett annat nationellt intresse – ekonomi och välstånd – och förlo-
rade.”*¹⁰³

Kanske kan Sveriges ökade internationalisering förklaras med teorin kring tystnadsspiralen, där vi politiskt ogärna vill hamna utanför majoritetens vägval? Intrycket är att många ledande politiker önskar ett säkerhetspolitiskt närmande till västvärlden, dock helst utan att behöva välja ett medlemskap i en tidigare kallakriget-organisation.

När artikelinnehållet studeras uppfattas också att säkerhetsbegreppet har vidgats. Det är uppenbart att terror idag är ett allt vanligare inslag i konflikter och utgör en risk för alla som på ett eller annat sätt engagerar sig i en motsättning, oavsett om de har tagit ställning för endera parten eller om de endast är där för att bidra till det hjälpbehov som uppkommit. Diskussioner kring terrorhotet förekommer till del i debatten, men präglar inte påtagligt de artiklar som undersökts i denna uppsats. Inte ens i diskussionerna år 2002, efter att terrordåden mot World Trade Center i New York, 11 september, 2001, ägt rum, kan denna undersökning påvisa en ökad debatt i det avseendet. Med naturlighet väckte dessa vrede och rädsla i stora delar av världen och säkerligen var det många som uppfattade att intresset för att diskutera säkerhetsfrågor ökade. I debatten efter Sveriges årliga utrikesdeklaration syntes, som tidigare nämnts, dock mycket lite av detta ämne. En av de intervjuade redaktörerna ger sin bild av varför: För ett land som Sverige kan en sådan händelse få en motsatt effekt. Istället för ett ökat intresse att debattera en förändrad säkerhetspolitik, så föds en misstänksamhet mot förändringar och nya samarbetskonstellationer. Detta

¹⁰² Rasin, Stangebye, *Svensk säkerhetspolitik i förändring*, C-uppsats vid Statsvetarprogrammet vid Luleå Tekniska Högskola, Institutionen för Industriell ekonomi och samhällskunskap, Luleå, 2003

¹⁰³ Andrén Nils, *Säkerhetspolitik – Analyser och tillämpningar*, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 1997, sidan 178

av rädsla för att med ett alltför tydligt säkerhetspolitiskt ställningstagande skulle göra landet till nästa eventuella måltavla.¹⁰⁴

Generellt sätt så präglas den undersökta debatten alltför tydligt av en tydlig politisk polarisering. Där finns en regeringspolitik som betonar politisk kontinuitet i enlighet med den svenska traditionen av neutralitet och alliansfrihet och det finns en borgerlig opinion som hävdar att Sverige, i enlighet med större delen av övriga Europa, bör satsa på en säkerhetspolitisk allians inom Nato. Men även om båda dessa ståndpunkter finns företrädda hos massmedia, så anser ledande journalister ändå att man har svårt att få till stånd en relevant debatt om framtida svensk säkerhetspolitik. Det troliga är att svensk säkerhetspolitik kommer att fortsätta vara en icke-fråga för de flesta.

¹⁰⁴ André Nils, *Säkerhetspolitik – Analyser och tillämpningar*, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 1997, sidan 22, Niklas Ekdal, politisk redaktör DN, intervju 2004-04-28

4.2.2 I vilken utsträckning framställer media det utrikes- och säkerhetspolitiska innehållet till oss läsare? Skriver/publicerar man enbart det som uppenbart följer tidningens politiska tillhörighet och får det som publiceras av debatten någon påverkan på politiken (agendasetting)?

Omfattningen av de undersökta tidningarnas säkerhetspolitiska kommentarer, skiljer dem till del åt.¹⁰⁵ Dagens Nyheter dominerar de politiska kommentarerna i det undersökta materialet. Till del kan detta förmodligen bero på att man förfogar över sin debattsida; DN-debatt. Denna debattsida framstår som det absolut främsta svenska forumet¹⁰⁶ för att lyfta fram olika frågor och intrycket är att det är hög status för politiker och andra åsiktsföreträdare att få framträda i detta ”sakpolitiska skyltfönster”. Låt vara att man kanske inte ska dra för stora växlar på dess genomslagskraft, men ett stort möjligt mervärde med att få synas här kan vara att innehållet kan intressera kvällens nyhets-sändningar, varpå upphovsmannen kan komma att nå en betydligt bredare publik.¹⁰⁷ Även Svenska Dagbladet är framstående avseende politiska kommentarer och debatt. Dess debattsida Brännpunkt, används flitigt av politiker och andra aktörer.

I detta sammanhang skiljer sig Aftonbladet en del från de övriga tidningarna. Tidningen presterar inte alls lika många artiklar i ämnet utrikes- och säkerhetspolitik, i vart fall inte under de undersökta tidsperioderna. Visserligen kan det kanske till del förklaras med att man inte har en lika prestigefylld debattsida som de två övriga studerade tidningarna. Tidningen har sannolikt även svårt, att som icke-renodlad morgontidning, vara en ”agendasetter” till etermedia och redaktionen väljer istället medvetet en bredare profil med mer nyheter och nöjen än politik. I undersökningen reagerade jag dock på att tidningen under tre av de undersökta åren, helt och hållet saknar ledarkommentarer från den utrikes- och säkerhetspolitiska debatten.

Mot slutet av perioden, 2003 och 2004, så sjunker antalet artiklar som kommenterar svensk säkerhetspolitik. Tydligast märks detta förhållande hos Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet. Delvis kan förklaringen vara att 2003 års debatt hamnade mitt i Irakkrisen. Men å andra sidan avspeglade sig inte de europeiska utspelen om gemensam militär förmåga inom Europeiska Unionen

¹⁰⁵ Ursprunglig frågeställning: I vilken utsträckning framställer media det utrikes- och säkerhetspolitiska innehållet till oss läsare? Skriver/publicerar man enbart det som uppenbart följer tidningens politiska tillhörighet och får det som publiceras av debatten någon påverkan på politiken (agendasetting)?

¹⁰⁶ Niklas Ekdal, politisk redaktör DN, intervju 2004-04-28, Helle Klein, politisk chefredaktör Aftonbladet, intervju 2004-04-29

¹⁰⁷ Strömbeck (2000), sidan 155

inte i kommentarerna hos dessa annars alliansvänliga tidningar. Aftonbladet däremot gör ett utspel i denna fråga, där de understryker betydelsen av att Sverige inte ingår något avtal om ömsesidiga försvarsförpliktelser.

Tidningsdebatten är i enlighet med de politiska meningsskiljaktigheterna tydligt polariserad och det är relativt okomplicerat att etikettera artiklarna politiskt. Samtliga ledarredaktörer understryker att redaktionen strävar efter att följa sina egna politiska idéer när de skriver.¹⁰⁸ Svenska Dagbladet, obunden moderat, skriver snarlikt liberala Dagens Nyheter. Båda tidningarna markerar särskilt betydelsen av att Sverige nyorienterar sig med övriga västländer och blir medlemmar i försvarsalliansen Nato. I artiklarna framgår deras syn på att den svenska traditionen av neutralitet, definitivt har spelat ut sin roll. Aftonbladet är den av de tre tidningarna som är mest benägen att debattera andra säkerhetspolitiska sakfrågor än neutralitet och alliansfrihet. Det är rimligt att anta att det dels beror på att ledarredaktionen i huvudsak sympatiserar politiskt med den förda regeringspolitiken. Att tidningen ändå ibland uppfattas som regeringskritisk eller tar upp frågor av en bredare natur, kan bero på att redaktionen vill tillfredsställa en mer vänsterinriktad del av sin läsekrets.¹⁰⁹ Globala frågor, kärnvapenhotet, vapenexport etcetera är frågor som emellanåt kan ses i deras debatt med motivet ”vi vet i vilken miljö vi skriver”.¹¹⁰ Det finns också exempel på då Aftonbladet kritiserar regeringens politiska linje. Helle Klein menar att publiciteten kring Sveriges hållning i Irak-krisen utgör ett exempel på kritik som nått påverkan. Hon menar att Aftonbladet tidigt stödde den linje som företrädde av utrikesminister Anna Lindh, vilken sedermera kom att bli Sveriges officiella uppfattning efter att Göran Persson anses ha tagit intryck av vad som skrevs. Sammanfattningsvis är Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter tyngst när det gäller kommentarer av utrikes- och säkerhetspolitisk natur, medan Aftonbladets något färre artiklar bidrar till en något bredare debatt och en motvikt till klassiskt borgerliga uppfattningar.

Generellt är budskapen i artiklarna väldigt tydliga öppna i sin politiska uppfattning. Media uttalar vad man vill eller i vilken säkerhetspolitisk riktning man önskar att Sverige går. Det finns exempel på förenklingar eller gestaltningar av politik som ett spel, ett sportevenemang etcetera, men ofta känns det som att intentionen endast är att lätta upp stämningen i artikeln.

Det har varit svårt att uppfatta en medveten hänsyn till det totala opinionsklimatet i min undersökning, även om man sannolikt inte kan utesluta en omedveten journalistisk påverkan. Tystnadsspiralens teori om att människor tende-

¹⁰⁸ Arvidsson Claes, politisk redaktör SvD, intervju 2004-05-06, Niklas Ekdal, politisk redaktör DN, intervju 2004-04-28, Helle Klein, politisk chefredaktör Aftonbladet, intervju 2004-04-29

¹⁰⁹ Helle Klein, politisk chefredaktör Aftonbladet, intervju 2004-04-29

¹¹⁰ Klein, Helle, politisk chefredaktör Aftonbladet, intervju 2004-04-29

rar att anpassa sig efter det rådande opinionsklimat av rädsla för att bli socialt utfrysta, har varit svår att påvisa i denna studie. Svensk Psykologiskt Försvars årliga undersökning¹¹¹ visar att uppfattningarna kring de utrikes- och säkerhetspolitiska frågorna hos Sveriges befolkning är nästintill lika bestående, som retoriken i den säkerhetspolitiska diskussionen. 59 procent av de tillfrågade anser att Sverige ska hålla fast vid sin alliansfrihet. Nästan lika många anser att ett militärt försvar absolut behövs. Nära nog en tredjedel saknar uppfattning om huruvida den svenska alliansfriheten bidrar till en ökad säkerhet och bland kvinnorna är den siffran 42 %. Detta verkar bekräfta slutsatsen av att debatten inte når ut tillräckligt med tillägget att den framförallt inte når kvinnorna.¹¹²

Beträffande tidningarnas eventuella försök till påverkan på den politiska dagordningen (agendasetting), så kan man anta att detta har förekommit vid ett flertal tillfällen. Utifrån de undersökta artiklarna ges bilden av att påverkansförsöken var som flest mellan åren 1998 och 2002. Då debatterade media främst nödvändigheten av en förändrad syn på neutralitetsbegreppet. När regeringen efter partiöverläggningar 2002, ändrade formuleringen kan man förstås fråga sig hur mycket den massmediala uppmärksamheten spelade in? Media medger att man förstås vill påverka, men antyder att det är svårt att påverka just denna dagordning. För att få igång någon debatt anser de intervjuade att något nytt måste komma fram, vilket en svensk regering som snarare betonar säkerhetspolitisk kontinuitet ogärna lyfter fram i brådrasket.¹¹³ Alternativet skulle kunna vara att uppmärksamhet skapas genom ett folkligt tryck på att frågorna därefter debatteras¹¹⁴, men detta blir förstås svårt med frågor som av tradition varit förbehållna en trängre krets.

¹¹¹ *Opinion 2003*, Styrelsen för psykologiskt försvar, ISSN 1401-2357, Stockholm, 2003

¹¹² Klein, Helle, politisk chefredaktör Aftonbladet, intervju 2004-04-29

¹¹³ Arvidsson Claes, politisk redaktör SvD, intervju 2004-05-06

¹¹⁴ Klein, Helle, politisk chefredaktör Aftonbladet, intervju 2004-04-29

4.2.3 Varför är det detta säkerhetspolitiska innehåll man väljer att debattera?

Att Sveriges neutralitet och alliansfrihet fanns i debattens fokus under den undersökta tidsperioden kan visserligen uppfattas som naturligt, men att det dominerade så fullständigt kom dock som en överraskning. Detta utfall innebär att jag kommer inrikta min analys till att finna några tänkbara förklaringar till detta¹¹⁵. Kan en förklaring vara ett behov att göra upp med en eventuell bild av Sverige som en räddhågsen stat som hade förmånen framför andra att klara sig undan det andra världskriget?¹¹⁶ Inte helt otänkbart, eftersom massmedia ofta tar på sig att jaga dolda och obehagliga sanningar om makthavare, även längre tillbaka i tiden. Den kritiska omprövningen av svenskt agerande under och efter andra världskriget har också just gällt huruvida Sverige fullt ut lyckades med sin neutralitetssträvan och om landets pragmatiska inställning i vissa situationer var moraliskt försvarbara.¹¹⁷ Sammantaget verkar flera av debattörerna i denna undersökning hursomhelst vilja göra upp med det förflutna i dessa frågor, vilket då naturligtvis kan bidra till att detta innehåll får en framskjuten placering på den säkerhetspolitiska dagordningen.

En mindre komplicerad orsak till att valet av debattinnehåll kan verka ensidigt är att den klassiska invasionshotbilden inte är lika konkret längre. När hot inte känns lika påtagliga blir det med naturlighet kanske så att den här typen av debatt övergår till sparlåga. Å andra sidan kan andra hot kännas mer verkliga. Ett exempel kan vara terrorhotet, men ofta diskuteras detta först då något inträffar, vilket kan vara vid andra tidpunkter än de jag valt att undersöka?¹¹⁸ Uppsatsens tidsomfång medger dock inte ett svar på denna fråga, varför jag får lämna den obesvarad.

Den svenska säkerhetspolitikens klara polarisering faller väl in i delar av gestaltningsteorin (framing), där förenkling i form av sport och spelmetaforer gärna används. Dagens Nyheters och Svenska Dagbladets gestaltningar av regeringens säkerhetspolitiska hållning av typen ”stentavlor”, ”i gamla spår” och antyder uppfattningen att regeringen inte längre har några ambitioner att hinna ikapp det som sker i verkligheten. Aftonbladet utformar debatten (i den mån de beskriver den) på motsvarande sätt, fast åsiktsmässigt tvärtom. Nato-förespråkarna gestaltas här som högljudda USA-sympatisörer utan helhetssyn

¹¹⁵ Ursprunglig frågeställning: Varför är det detta säkerhetspolitiska innehåll man väljer att debattera?

¹¹⁶ Ekdal, Niklas, politisk redaktör DN, intervju 2004-04-28, Andrén Nils, *Säkerhetspolitik – Analyser och tillämpningar*, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 1997, sidan 189

¹¹⁷ Andrén Nils, *Säkerhetspolitik – Analyser och tillämpningar*, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 1997, sidan 190-191

¹¹⁸ Arvidsson Claes, politisk redaktör SvD, intervju 2004-05-06

och i huvudsak ansvarslösa inför de oroligheter som sker bortom Nato/Europahorisonten. Möjligen kan denna journalistiska frihet av att gestalta förhållanden utifrån ett antal passande och intresseväckande metaforer, ses som så intressant att detta polariserade tillstånd gärna uppmuntras av media?¹¹⁹ Men trots att dessa journalistiska uttryckssätt återfinns i det studerade materialet, finns det ingenting i övrigt som tyder på att det skulle vara fallet. Känslan är snarare att uttryckssätten är ett tecken på frustration hos välunder rättade journalister då de inte når någon respons hos makthavarna för en seriös och konstruktiv debatt.

Tänkbart kan dock vara, att innehållet ur ett politiskt perspektiv, alltjämt fortfarande är intressant att debattera. Kanske har den retoriska traditionen utvecklats mot en inrikespolitisk trygghetsritual, som är svår att göra upp med av rädsla för opinionsmässiga konsekvenser. I den utrikes- och säkerhetspolitiska deklARATIONEN skrivs att vår alliansfrihet ”har tjänat oss väl”, vilket kan tolkas som om att den politiska majoriteten sänder signalen om att de ogärna vill ändra på en framgångsrik lösning. Deklamatoriskt bibehålls således i stort samma retorik som tidigare, även om regeringen politiskt är beredd att gå vidare mot en ytterligare internationalisering.¹²⁰ Intrycket från artikelstudier och intervjuer är att denna vilja till säkerhetspolitisk utveckling finns i båda politiska läger. Samtidigt finns dock känslan av att denna politiska motsättning är så historiskt förankrad i debatten, att det krävs något påtagligt för att det ska förändras. Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet fortsätter, i såväl artiklar som intervjuer, hävda att Sverige bör övergå till ett medlemskap i Nato. Å andra sidan, så debatteras EU: s ambitioner av gemensam säkerhetspolitik nästan inte alls i dessa tidningar. Att denna diskussion inte genomförs förklaras med att redaktionen känner det omotiverat att konkret diskutera en organisationsframväxt vars kontraster fortfarande är otydliga och en existens som under överskådlig tid ändå kommer att vara beroende av att Nato existerar. Vidare framstår en vilja från dessa tidningar att även i fortsättningen betona betydelsen av den transatlantiska länken.¹²¹ Massmedialt/politiskt växer här fram en tydlig motsättning, då Aftonbladet försvarar värdet av EU: s tillväxt och menar att det istället är denna säkerhetsgemenskap som Sverige bör satsa på. Just för denna lösning, åtminstone visionärt, innebär att USA då lämnas utanför.¹²²

Sammanfattningsvis är det min uppfattning att denna reella politiska motsättning, fortsatt är orsaken till den svenska säkerhetspolitiska debattens fokus. I artiklar och intervjuer framgår sammantaget att det finns en önskan om att

¹¹⁹ Strömbeck (2001), sidan 241.

¹²⁰ André Nilsson, *Säkerhetspolitik – Analyser och tillämpningar*, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 1997, sidan 197.

¹²¹ Arvidsson Claes, politisk redaktör SvD, intervju 2004-05-06

¹²² Klein, Helle, politisk chefredaktör Aftonbladet, intervju 2004-04-29

Sverige utvecklas säkerhetspolitiskt, men att oenigheten om i vilken riktning består fortfarande. Denna splittring kan komma att ställas på sin spets, om exempelvis Finland väljer att ansluta sig till Nato eller om utvecklingen i Ryssland förändras negativt.¹²³ Även EU: s säkerhetspolitiska utveckling kommer sannolikt att skynda på framtida svenska säkerhetspolitiska ställningstaganden.

¹²³ Arvidsson Claes, politisk redaktör SvD, intervju 2004-05-06

5. Sammanfattning

Kapitlet innehåller sammanfattning och slutsatser kring den angivna tidsperiodens debatt av de svenska säkerhets- och försvarspolitiska frågorna.

4.1. Sammanfattning och slutsatser

Min intention har varit att granska och beskriva den massmediala debatten kring Sveriges utrikes- och säkerhetspolitik mellan åren 1997 och 2004 och att presentera **vad** och **hur** svensk politisk dagspress väljer att avhandla svensk detta innehåll. En avslutande ambition har varit att försöka finna en förståelse för **varför** debatten ser ut som den gör.

Den teoretiska utgångspunkten utgörs av teorin om massmedias betydelse för politikens dagordning och deras inflytande över vad som debatteras. På grundval av massmediala kommentarer och debattartiklar kring den årliga utrikes- och säkerhetspolitiska deklARATIONEN, har jag med kvalitativ textanalys sökt svaren på följande tre frågeställningar:

- Vad karaktäriserar den svenska utrikes- och säkerhetspolitiska debatten åren 1997-2004?
- I vilken utsträckning framställer svensk media utrikes- och säkerhetspolitisk till oss läsare? Framhålls/framställs ämnet endast utifrån tidningens politiska tillhörighet? Hur ser debatten ut från ett massmedialt påverkansperspektiv (agendasetting)?
- Varför väljer massmedia att debattera just detta säkerhetspolitiska innehåll?

I en explorativ ansats har jag också intervjuat politiska redaktörer för att få deras syn på frågeställningarna.

Den svenska säkerhetspolitiska debatten under dessa sju år har i min undersökning överskuggats av diskussionen om den svenska neutraliteten och alliansfriheten. Även om det har skett förhållandevis stora politiska förändringar, så torde en slutsats vara att den svenska regeringen fortsätter tillämpa den balanserade retorik man gjort i årtionden. Regeringens utrikes- och säkerhetspolitiska deklARATIONEN följer ett återkommande mönster och i efterföljande diskussion argumenteras främst om Sverige bör eller inte bör söka medlemskap i Nato. Ett svenskt Nato-medlemskap förordas av Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet, medan det socialdemokratiska Aftonbladet framhåller fördelarna med en bibehållen alliansfri hållning och möjligheten att fritt samarbeta med alla organisationer. Trots en successiv politisk utveckling, så tyder den empiri

jag har studerat på att debattens huvudmotsättning, än så länge, fortfarande är densamma som när Herbert Tingsten drev efterkrigstidens Nato-kampanj. Det framstår också som tvivelaktigt att svensk säkerhetspolitisk debatt kommer att anta en bredare och mer intensiv skepnad, så länge som den politiska majoriteten utmärks av en önskan om svensk kontinuitet i detta avseende.¹²⁴ Professor Nils Andrén menar att det finns skäl att anta att regeringens förhållningssätt är en del av ett taktiskt spel och att genom bibehållandet av alliansfriheten får man det förtroende och den handlingsfrihet man behöver i europapolitiken.¹²⁵

De politiska redaktörerna karaktäriserar generellt den svenska säkerhetspolitiska debatten som alltför teoretisk. Möjligen kan det abstrakta debattnivån också vara orsaken till att diskussionen inte får genomslag hos den breda allmänheten. Den gemensamma uppfattningen bland de intervjuade redaktörerna, är att den svenska säkerhetspolitiken istället debatteras av en insatt elit utifrån en tämligen traditionell agenda. De intervjuade redaktionsledningarna uppfattar generellt att det är svårt att påverka den utrikes- och säkerhetspolitiska dagordningen och såvida inte situationen ändrar sig påtagligt kommer denna stiltje att bestå. I intervjuerna antyder de även att det demokratiska underskottet riskerar att öka, om inte makthavarna lyckas föra en bättre diskussion med medborgarna i angelägna frågor. Tanken om att även denna knapphet av offentlig debatt kan komma att leda in politikerna i samma återvändsgränd som i EMU-frågan, känns överhängande.¹²⁶

Utifrån ovanstående resonemang väcks också en fundering om vad brist på en demokratisk legitimitet och allmän förståelse, kan komma att innebära för organisationer som ytterst styrs utifrån säkerhetspolitiska målsättningar. Om detta diskussionsunderskott består, borde förståelsen för en organisation som Försvarsmakten riskera att minska? En tänkbar konsekvens av detta är att försvaret och försvarsfrågor tappar i legitimitet, i synnerhet när allt färre människor kommer i kontakt med organisationen via värnpliktsystemet.

Studien visar att Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet är de av de tre undersökta tidningarna som skriver mest säkerhetspolitik på sina ledar- och debattplats. En stor anledning därtill är att deras debattsidor används flitigt av politiker och andra debattörer. Även om det i innehållet hos samtliga undersökta tidningar finns exempel på partipolitisk kritik, så överväger artiklar som politiskt följer den valda ideologin.

¹²⁴ Bjereld, Ulf & Demker, Marie: Nerenius & Santérus förlag, Stockholm, 1995, ISBN 91-88384-72-1, sidan.238

¹²⁵ Andrén Nils, *Säkerhetspolitik – Analyser och tillämpningar*, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 1997, sidan 197

¹²⁶ Klein, Helle, politisk chefredaktör Aftonbladet, intervju 2004-04-29

Anledningarna till varför just neutralitet och alliansfrihet dominerar debatten, förefaller främst vara två. Dels urskiljs en vilja av att göra upp med historien och samtidigt ger många artikelförfattare intrycket av att de vill debattera en konstruktiv anpassning till vad som händer i omvärlden. Ur den historiska motsättningen om svenskt Nato-medlemskap eller inte, kan dock en ny mass-medial/politisk tvist skönjas. Å ena sidan en Nato-anslutning, vilket förordas av Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet, samt å andra sidan den av Aftonbladet framförda uppfattningen att Sverige bör söka en självständig säkerhetspolitisk utveckling inom ramen för Europeiska Unionen. Jag menar sammanfattningsvis att båda dessa orsaker bidrar till de studerade tidningarnas val av debattinnehåll under dessa sju år, samt att de olika åsikterna i frågan om EU: s säkerhetspolitiska utveckling sannolikt leder till att temat även fortsättningsvis kommer att vara intressant att debattera. Så länge som ingenting synbart eller påtagligt sker som politiskt påverkar endera opinionen eller makthavare, finns det heller ingenting i denna studie som pekar på att tidningar och andra medier kommer att kunna styra denna dagordning.

5.2. Förslag till vidare studier

Uppsatsens massmediala fokus har syftat till att beskriva den svenska säkerhetspolitiska debatten utifrån giltigheten om teorin om agendasetting. Utifrån de undersökta artiklarna och efterföljande intervjuer uppfattas att massmedia vill vara med och påverka den säkerhetspolitiska dagordningen, vilket det också finns tecken på att man försöker göra. Dock har jag inte lyckats redovisa några tydliga belegg för att man framgångsrikt styrt debatten. Det närmaste jag kommit är att politiker sannolikt lät sig påverkas av flera års debatt kring neutralitetsbegreppet. Svårigheten med att få igång en offentlig säkerhetspolitisk diskussion bekräftas av de politiska redaktörer som intervjuats och man menar att det måste till en påtaglig händelse eller något nytt i frågorna, för att debatten ska ta fart.

Ett exempel på fortsatta studier kan vara att med samma metod, koncentrerat i tid studera just en inträffad händelse och se på relationen politiker/massmedia eller på relationen politiker/massmedia/opinion. Studien skulle kunna syfta till att se massmedias betydelse såväl för hur politiker agerar/parerar som hur opinionen påverkas av vad och hur händelsen refereras/kommenteras. I en sådan undersökning skulle man dessutom kunna vara att välja att studera exempelvis TV-mediets genomslagskraft och denna rapporterings betydelse och inverkan i någon fråga.

6. Källhänvisningar

Litteratur

- Andrén Nils, *Säkerhetspolitik – Analyser och tillämpningar*, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 1997
- Bjereld, Ulf & Demker, Marie: *Utrikespolitiken som slagfält*, Nerenius & Santerus förlag, Stockholm, 1995, ISBN 91-883 84-72-1
- Ekdahl Mats, *Människan, mediemångfalden och det öppna samhället*, Styrelsen för psykologiskt försvar, 2003, ISBN 91-87260-99-9
- Ekström M., Larsson L. (2000): *Metoder i kommunikationsvetenskap*, Lund: Studentlitteratur
- Esaiasson, Giljam, Oscarsson, Wägnerud, *Metodpraktikan*, Nordstedts, Stockholm, 2002, ISBN 91-39-104 52-4
- Hadenius, Stig & Weibull, Lennart *Massmedier*, Bonniers, 2003, åttonde upplagan, ISBN 91-0-058134-8
- Nationalencyklopedin, Bra Böcker, Höganäs 1995
- Sannerstedt & Jerneck (red) Sjölin Mats, *Den moderna demokratins problem*, Studentlitteratur, Lund, 1994, ISBN: 91-44-35691-9
- Severin W.J., Tankard J.W (1997): *Communication Theories- Origins, Methods, and Uses in the Mass Media*. New York: Longman Publishers
- Strömbäck, Jesper: *Gäster hos verkligheten*, Stockholm, Brutus Östlings Bokförlag (2001).
- Strömbäck, Jesper: *Makt och medier*, Lund, Studentlitteratur (2000).

2004-06-03

- Wästberg, Olle, *Det tomma rummet - Om politikens vanmakt*. Kristianstad: Wahlström & Widstrand (1996).

Andra källor

- Artiklar i enlighet med denna uppsats bilaga 1.
- Arvidsson Claes, politisk redaktör SvD, intervju 2004-05-06
- Ekdal, Niklas, politisk redaktör DN, intervju 2004-04-28
- Forsing, Henric & Wilson Fredrik, *Svenskt Natomedlemskap – En analys av debatten*, C-uppsats i Statsvetenskap vid Södertörns Högskola 1998.
- Hollósy Katarina, *SVT, på gott eller ont?*, C-uppsats, Avdelningen för medie- och kommunikationsvetenskap Lund, 2001
- <http://koncernen.aftonbladet.se/tidningen/policy.php>
- <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=602&a=2713&previousRendertype=6>
- http://www.svd.se/dynamiskt/omsvd/did_5480110.asp
- Klein, Helle, politisk chefredaktör Aftonbladet, intervju 2004-04-29
- Rasin, Stangebye, *Svensk säkerhetspolitik i förändring*, C-uppsats vid Statsvetarprogrammet vid Luleå Tekniska Högskola, Institutionen för Industriell ekonomi och samhällskunskap, Luleå, 2003
- Tidningsstatistik – TS

Studerade artiklar

Dagens Nyheter 2	27/2 1998	Politik KA Eneberg	<i>"Baltiska länderna i Nato orealistiskt"</i>
Dagens Nyheter 3	12/2 1998	Politik D Ljungberg	<i>Militär alliansfrihet ligger fast. Utrikespolitiska deklARATION. Regeringen vill ha samarbete med Nato, men inte medlemskap.</i>
Dagens Nyheter 4	12/2 1998	Ledare osignerad	<i>En dubbel utrikespolitik. Regeringen har hög profil för övriga världen men famlar i Europa</i>
Dagens Nyheter 5	11/2 1998	DN Debatt C Bildt	<i>"Försvaret av Sverige uppgivet"</i>
Svenska Dagbladet 5	12/2 1998	Ledare R Hansson	<i>Mummel och klarspråk om Nato</i>
Svenska Dagbladet 6	9/2 1998	Politik M Hansson, O Rehnberg	<i>Nato – snabbtåg mot östutvidgning</i>
Dagens Nyheter 6	15/2 1999	DN Debatt L Daléus	<i>"Heliga kor kan behöva slaktas"</i>
Dagens Nyheter 7	11/2 1999	Politik D Ljungberg	<i>Moderat angrepp på Lindh. Utrikespolitisk debatt. Regeringen anklagades för passiv säkerhetspolitik.</i>
Svenska Dagbladet 7	13/2 1999	Ledare B Hugemark	<i>NATOMEDLEMSKAP Goda argument räcker</i>
Svenska Dagbladet 8	11/2 1999	Politik B Hammargren	<i>Säkerhetspolitik mer än bara muskler</i>
Aftonbladet 2	11/2 1999	Ledare S Eriksson	<i>Blå soldat skramlar in från höger</i>
Aftonbladet 3	9/2 1999	Debatt S Gustavsson m.fl.	<i>Driv på för kärnvapenfria zoner</i>
Aftonbladet 4	8/2 1999	Debatt S Åström	<i>Ja till EMU, vänta med Nato</i>

Dagens Nyheter 8	10/2 2000	Politik D Ljungberg	<i>Doktrinen kvar Lindhs besked. Utrikesministern ville avdramatisera frågan i riksdagens utrikesdebatt.</i>
Dagens Nyheter 9	9/2 2000	Ledare P Ahlin	<i>Anna Lindhs chans att slopa neutraliteten</i>
Dagens Nyheter 10	9/2 2000	Politik D Ljungberg	<i>Hjelm-Wallén för slopad neutralitet. Ny doktrin på väg? ”Rättare kalla vår politik militär alliansfrihet.”</i>
Dagens Nyheter 11	8/2 2000	DN Debatt S Åström	<i>”Dags att slopa neutraliteten”</i>
Svenska Dagbladet 9	10/2 2000	Politik B Hammargren	<i>Regeringen håller fast vid neutralitetsdoktrinen</i>
Svenska Dagbladet 10	9/2 2000	Politik B Hammargren	<i>Lena Hjelm-Wallén ”Neutraliteten är ingen skyldighet”</i>
Svenska Dagbladet 11	8/2 2000	Brännpunkt L Leijonborg	<i>Sverige bör gå med i Nato snarast möjligt</i>
Svenska Dagbladet 12	28/2 2001	Brännpunkt L Leijonborg m.fl.	<i>Utanförskapet hotar säkerheten</i>
Aftonbladet 5	8/2 2001	Ledare osignerad	<i>Förvirrande är bara förnamnet</i>
Dagens Nyheter 12	8/2 2001	Ledare P Ahlin	<i>Ny ”hörnsten” i utrikespolitiken</i>
Dagens Nyheter 13	8/2 2001	Politik B Albons	<i>Ny doktrin inom räckhåll</i>
Dagens Nyheter 14	7/2 2001	P Ahlin	<i>Anna Lindhs chans att förklara sig</i>
Dagens Nyheter 15	7/2 2001	DN Debatt J Eriksson m.fl.	<i>IT-hot ersätter den ryska björnen: ”Försvaret skapar egna hotbilder”</i>
Dagens Nyheter 16	14/2 2002	Politik B Albons	<i>Utrikespolitiska debatten. Persson prioriterar trovärdighet</i>
Dagens Nyheter 17	12/2 2002	Ledare osignerad	<i>Farväl till neutraliteten</i>

Svenska Dagbladet 13	4/3 2002	Brännpunkt H Juholt m. fl.	<i>Nato trubbigt vapen</i>
Svenska Dagbladet 14	23/2 2002	Brännpunkt S Åström	<i>Neutraliteten – nu bara en möjlighet</i>
Svenska Dagbladet 15	22/2 2002	Brännpunkt A-S Dahl	<i>Nato bättre än ny pladdrig doktrin</i>
Svenska Dagbladet 16	15/2 2002	Ledare/kommentar B Lundgren	<i>Naturligt steg att Sverige går med i Nato</i>
Aftonbladet 6	14/2 2002	Ledare osignerad	<i>Lundgren hycklar. Bryter den säkerhetspolitiska uppgörelsen efter två dagar.</i>
Dagens Nyheter 18	3/3 2003	Ledare osignerad	<i>Nya hot mot Sverige</i>
Dagens Nyheter 19	7/3 2003	Politik M Carlbom	<i>Fem frågor till Björn Lyrvall. Hur har Irakkrisen påverkat EU:s utrikespolitik?</i>
Dagens Nyheter 20	12/2 2003	DN Debatt C B Hamilton	<i>USA vill ha svensk militär krigshjälp. Regeringen mörklägger frågan om stöd vid angrepp mot Irak.</i>
Svenska Dagbladet 17	20/1 2004	C-redaktionen	<i>Freivalds öppen för Nato-debatt</i>
Aftonbladet 7	19/1 2004	Nyhet ME	<i>Tala klarspråk om EU-försvaret Vi hamnar i en farlig gråzon vid en kris.</i>
Aftonbladet 8	20/2 2004	Nyhet S Åström	<i>Vi måste ta initiativ nu!</i>
Dagens Nyheter 21	12/2 2004	Politik	<i>Det lät precis som på Palmes tid</i>

Intervjufrågor

- Vad anser Du kännetecknar den svenska säkerhetspolitiska debatten?
- Upplever Du att den har förändrats genom åren? (Murens fall, EU-medlemskap, 11/9 2001)
- Utifrån ett ”agendasetting-perspektiv” – Vem är det som sätter debattens agenda?
- Av allt innehåll i den utrikes- och säkerhetspolitiska debatten, så debatterar media nästan uteslutande ett svenskt Nato-medlemskap. Vad anser Du att det beror på? (Jämför 1950-talet, andra frågor till exempel terroristbekämpning)
- Debatten i tidningarna är också nästan 100 % partipolitiskt trogna. Varför?
- Vad styr Ert val av debattinnehåll?
- Vilken roll spelar opinionsklimatet för valet av frågor? (Jämför SPF-frågan ”Hålla fast vid alliansfriheten - fp 48 % - 42 %, M 45 % - 45 %, s 63 % - 17 %).
- Hur förhåller sig den säkerhetspolitiska debatten i jämförelse med andra sakfrågor? Marginaliserad?

Abstract

”Our relationship with foreign countries is good” – A study of the debate on Swedish foreign- and security politics as reflected in leading Swedish newspapers.

The purpose of this thesis is to describe the debate of foreign- and security politics between 1997 and 2004. A presentation of what and how Swedish daily newspapers discuss Swedish foreign- and security politics is done, and why they choose to argue these issues is discussed. An analysis of interviews from leading media editors, articles and statements was conducted with respect to the Theory of agenda setting and the media's influence on politics and common people. The results showed that Swedish daily newspapers would like to be an active partner in agenda setting of security politics, but Swedish traditional politics make this difficult. The Swedish debate of security politics is dominated by the question of Swedish neutrality and non-alliance, and there is a historically traditional clash between the governing party and opposition. In conclusion, the disagreement of future Swedish security politics remains, and as long as the overall political situation remains the same, the media will have a difficult time entering into discussions, which concern both politicians and citizens.